ประวัติ

วัดจองคำ จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ประวัติ

วัดจองคำ จังหวัดแม่ฮ่องสอน

กรมศิลปากรพิมพ์เผยแพร่

พุทธศักราช ๒๕๓๕

ประวัติวัดจองคำ

พิมพ์ครั้งแรก ๑,๐๐๐ เล่ม

ข้อมูลบัตรรายการ

๒๙๔.๓๑๓๕	ศิลปากร, กรม. กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์
ศ ๕๒๘ ป	ประวัติวัดจองคำ. กรุงเทพ, ๒๕๓๕.
	๔๘ หน้า. ภาพประกอบ.
	๑. วัดจองคำ ๒. ชื่อเรื่อง
	ISBN 974-417-270-3

คณะกรรมการจัดทำหนังสือ

ผู้อำนวยการกองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ (นายพิเศษ เจียจันทร์พงษ์)		*ประธานคณะกรรมการ*
หัวหน้าฝ่ายวัฒนธรรมและจารีตประเพณี (นางสาวฉวีงาม มาเจริญ)		*กรรมการ*
นางจินดนา	กระบวนแสง	*กรรมการ*
นายภิญโญ	ศรีจำลอง	*กรรมการ*
นางเรวดี	ฐิตะโลหิต	*กรรมการ*
นางสาวบุหลง	ศรีกนก	*กรรมการ*
นางเบญจมาส	แพทอง	*กรรมการ*
นางฤดีรัตน์	กายราศ	*กรรมการ*
นางสาวราศี	บุรุษรัตนพันธุ์	*กรรมการ*
นายสถาพร	ดงขุนทศ	*กรรมการ*
นางสาวราวินี	แจ่มนาม	*กรรมการ*
นางสาวเพลินพิศ	กำราญ	*กรรมการและเลขานุการ*

ผู้ถ่ายภาพ	นายพิเศษ	เจียจันทร์พงษ์
	นายสิงห์คม	บริสุทธิ์
	นางสาวราวินี	แจ่มนาม

พิมพ์ที่ หจก.จงเจริญการพิมพ์ ๒๕๓ สี่แยกสำราญราษฎร์ ถนนบำรุงเมือง แขวงสำราญราษฎร์ เขตพระนคร กทม.๑๐๒๐๐
นายวิโรจน์ วิสารทะ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๕๓๕ โทร. ๒๒๒๔๕๖๒, ๒๒๑๙๘๐๑, ๒๒๒๔๕๗๐ แฟกซ์ ๒๒๒๔๕๖๒

ประวัติวัดจองคำ

พิมพ์ครั้งแรก ๑,๐๐๐ เล่ม

ข้อมูลบัตรรายการ

๒๙๔.๓๑๓๕ ศิลปากร, กรม. กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์
ศ ๕๒๘ ป ประวัติวัดจองคำ. กรุงเทพ, ๒๕๓๕.
๔๘ หน้า. ภาพประกอบ.
๑. วัดจองคำ ๒. ชื่อเรื่อง
ISBN 974-417-270-3

คณะกรรมการจัดทำหนังสือ

ผู้อำนวยการกองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ (นายพิเศษ เจียจันทร์พงษ์)		*ประธานคณะกรรมการ*
หัวหน้าฝ่ายวัฒนธรรมและจารีตประเพณี (นางสาวฉวีงาม มาเจริญ)		*กรรมการ*
นางจินตนา	กระบวนแสง	*กรรมการ*
นายภิญโญ	ศรีจำลอง	*กรรมการ*
นางเรวดี	ฐิตะโลหิต	*กรรมการ*
นางสาวบุหลง	ศรีกนก	*กรรมการ*
นางเบญจมาส	แพทอง	*กรรมการ*
นางฤดีรัตน์	กายราศ	*กรรมการ*
นางสาวราศี	บุรุษรัตนพันธุ์	*กรรมการ*
นายสถาพร	ดงขุนทศ	*กรรมการ*
นางสาวราวินี	แจ่มนาม	*กรรมการ*
นางสาวเพลินพิศ	กำราญ	*กรรมการและเลขานุการ*

ผู้ถ่ายภาพ นายพิเศษ เจียจันทร์พงษ์
นายสิงห์คม บริสุทธิ์
นางสาวราวินี แจ่มนาม

พิมพ์ที่ หจก. จงเจริญการพิมพ์ ๒๕๓ สี่แยกสำราญราษฎร์ ถนนบำรุงเมือง แขวงสำราญราษฎร์ เขตพระนคร กทม. ๑๐๒๐๐
นายวิโรจน์ วิสารทะ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๕๓๕ โทร. ๒๒๒๔๕๖๒, ๒๒๑๙๘๐๑, ๒๒๒๔๕๗๐ แฟกซ์ ๒๒๒๔๕๖๒

คำนำ

จังหวัดแม่ฮ่องสอนได้ชื่อว่ามีมนต์เสน่ห์ด้วยขุนเขา ป่าไม้ สายหมอก และดอกบัวตอง เมื่อผู้ใดได้ยินกิตติศัพท์ก็อยากจะไปเยี่ยมเยือน ครั้นได้ไปแล้วมักเกิดความประทับใจอยากไปอีก ทั้งนี้มิใช่เฉพาะสภาพภูมิประเทศอันงดงามของจังหวัดแม่ฮ่องสอนเท่านั้นที่เป็นเครื่องดึงดูดใจ ประชาชนชาวเมืองผู้มีอัธยาศัย ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม ศิลปกรรม ตลอดจนโบราณสถานในท้องถิ่นซึ่งมีลักษณะเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ยังช่วยส่งเสริมให้แม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดที่เพียบพร้อมด้วยทรัพยากรทางธรรมชาติ และทางศิลปวัฒนธรรม

ชาวแม่ฮ่องสอนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ค่อนข้างเคร่งครัด ปฏิบัติธรรมบำเพ็ญกุศลตามประเพณีทุกเทศกาลอย่างสม่ำเสมอ ด้วยความสามัคคีพร้อมเพรียง และศรัทธาอย่างแท้จริง ดังนั้นวัดในจังหวัดแม่ฮ่องสอนจึงมีจำนวนมาก และเปรียบเสมือนศูนย์รวมของชุมชน ทั้งเป็นสถานที่ศึกษาหาความรู้ เป็นแหล่งก่อกำเนิดและรวบรวมศิลปวัฒนธรรมของชาวไทยในท้องถิ่นตั้งแต่โบราณจวบจนปัจจุบัน ในบรรดาวัดทั้งหลายนั้น วัดจองคำนับว่าเป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองแม่ฮ่องสอน ด้วยมีประวัติการสร้างเก่าแก่และรูปแบบของสถาปัตยกรรมในวัดก็มีลักษณะสวยงามตามศิลปกรรมท้องถิ่น ทั้งยังมีโบราณวัตถุที่น่าสนใจเก็บรักษาไว้ไม่น้อย ดังนั้นจึงได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมายกฐานะขึ้นเป็นพระอารามหลวง ตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๕๒๗

ในโอกาสที่กรมศิลปากร ได้รับพระราชทานผ้าพระกฐินมาทอด ณ วัดจองคำ ตำบลจองคำ อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน ในปีพุทธศักราช ๒๕๓๕ นี้ ได้มอบให้ข้าราชการฝ่ายต่าง ๆ ในกองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ ค้นคว้าเรียบเรียงประวัติวัดจองคำ บทความเกี่ยวกับจังหวัดแม่ฮ่องสอน และงานด้านศิลปวัฒนธรรมที่กรมศิลปากรรับผิดชอบมารวมพิมพ์ไว้เพื่อเป็นที่ระลึก นำออกเผยแพร่แก่ประชาชนทั่วไปเป็นครั้งแรก

กรมศิลปากรหวังว่า หนังสือนี้คงจะอำนวยประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าทางด้านประวัติศาสตร์ และโบราณคดี แก่นักเรียน นิสิต นักศึกษา ตลอดจนประชาชนผู้สนใจตามสมควรโดยทั่วกัน

(นายสุวิชญ์ รัศมิภูติ)
อธิบดีกรมศิลปากร

กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์
ตุลาคม ๒๕๓๕

สารบาญ

สดุดีวัดจองคำ

(โคลงสี่สุภาพ)

◎ "จองคำ" ควรค่าอ้าง　　อาราม หนึ่งนา
อยู่สุดเขตนิคมคาม　　ขอบแคว้น
เมืองแม่ฮ่องสอนหลาม　　หลากหมอก มนแฮ
เป็นดุจเดือนเด่นแม้น　　มืดฟ้าราตรี

◎ งามทัศนียภาพพ้น　　พรรณนา
หน้าวัดหนองน้ำปรา-　　กฏกว้าง
ไกลรายรอบศิขรา　　เรียงซับ ซ้อนเอย
ใกล้ชิดบ้านเรือนสร้าง　　สะพรั่งพร้อมชุมชน

◎ อำพนหอพระพริ้ง　　เพราศรี
เจิดแจ่มองค์เจดีย์　　เด่นพร้อม
เรือนใหญ่ยอดระยับมี　　แบบพิส- ดารนอ
รวมแหล่งสงฆ์สถานน้อม　　เนื่องทั้งการบุญ

◎ สุนทรียศิลปะล้วน　　แลวิไล
แบบพม่าผสมไทย-　　ใหญ่ตั้ง
ภายนอกเด่นแปลกไป　　จากวัด ปวงแล
พุทธศาสน์พุทธศิลป์ยั้ง　　อยู่ข้านานสมัย

◎ ภายในเขตแห่งห้อง　　อาคาร
แลลดหลั่นโอฬาร　　โล่งกว้าง
บนเป็นแหล่งประดิษฐาน　　พุทธรูป
โต๊ะหมู่บูชาสร้าง　　สลับไว้เสลาสลอน

◎ อรชรกระจกจ้า　　เขียนสี
ไม้แกะสลักดูดี　　เด่นล้ำ
พุทธประวัติสรณีย์　　มหาชาติ ชั้นนา
ทุกทั่วภาคอุณย้ำ　　ย่อมซึ้งตรึงกุศล

◎ ดลใจให้นึกย้อน ยามหลัง
เมื่อวัดจองคำบัง- เกิดสร้าง
เมืองแม่ฮ่องสอนยัง แรกเริ่ม
หนึ่งศตวรรษก่อนอ้าง เอิกรู้ประวัติการณ์

◎ "ชานกะเล" ไทยใหญ่ผู้ อาจอง
แรกปกขุนยวมยง ยศแกล้ว
อินทวิชยานนท์ทรง ตั้งแต่ง
ครองแม่ฮ่องสอนแล้ว เลิศสร้างวางฐาน

◎ ท่านรับยศเด่นด้วย เป็นพระยา
สิงหนาทราชา เชิดชั้
บำรุงบุเรศถา- วรสวัสดิ์
สร้างวัดจองคำนี้ นับเน้นอนุสรณ์

◎ ศิลปากรหน้าที่ด้าน วัฒนธรรม
อนุรักษ์ศิลปกรรม ทั่วด้าว
รับกฐินพระราชทานนำ สู่วัด นี้นา
เพื่อเทิดพุทธศาสน์น้าว มนัสซึ้งพุทธศิลป์

◎ พระกฐินครั้งนี้เลิศ อานิสงส์
กรุงเทพฯ สู่เหนือคง ยากแล้
"จองคำ" จักอยู่ยง ยืนยั่ง
เพราะร่วมแรงมากแท้ ทั่วผู้ใจกุศล

◎ ขอผลแห่งพวกพ้อง ศิลปา - กรเอย
ร่วมเหล่าไทยพุทธศา- สนิกนี้
เสริมแม่ฮ่องสอนสถา- พรเพิ่ม พิพัฒน์เทอญ
ปลุกวัดจองคำชี้ ชื่อช้อยลอยสยาม

ภิญโญ ศรีจำลอง

จังหวัดแม่ฮ่องสอน

สภาพภูมิศาสตร์

จังหวัดแม่ฮ่องสอนตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงหนือของประเทศไทยในระหว่างเส้นรุ้งที่ ๑๙ องศาเหนือ และเส้นแวงที่ ๙๗ องศาตะวันออก อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครตามระยะทางของทางหลวงแผ่นดินเป็นระยะทางประมาณ ๑,๑๐๐ กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงและประเทศเพื่อนบ้านดังนี้

*ทิศเหนือ*ติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า มีทิวเขาแดนลาวเป็นแนวแบ่งเขตแดน

ทิศใต้ ติดต่อจังหวัดตากโดยมีแม่น้ำยวมเป็นแนวกั้นเขตจังหวัด

ทิศตะวันออก ติดต่อกับเขตจังหวัดเชียงใหม่ มีทิวเขาถนนธงชัยซึ่งแยกจากเทือกเขาแดนลาวเป็นแนวแบ่งเขตและทอดต่อลงไปบรรจบกับเทือกเขาตะนาวศรี

ทิศตะวันตก ติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า มีทิวเขาถนนธงชัยตะวันตก และแม่น้ำสาละวินเป็นเส้นแบ่งเขตแดน

ขนาด

จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ ๑๓,๒๓๒ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๘,๒๗๐,๐๐๐ ไร่ มีช่วงความยาวจากเหนือจดใต้ประมาณ ๒๕๐ กิโลเมตร ช่วงความกว้างประมาณ ๙๕ กิโลเมตร

ลักษณะภูมิประเทศ

จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นดินแดนที่มีภูเขามากที่สุดในประเทศไทย จากพื้นที่ทั้งหมด ๑๓,๒๓๒ ตารางกิโลเมตร เป็นป่าทึบและเทือกเขาสูงถึงประมาณ ๑๑,๙๘๑ ตารางกิโลเมตร มีดอยแม่ยะเป็นยอดเขาสูงที่สุด ประมาณ ๒,๐๐๐ เมตร

ภูมิอากาศ

เนื่องจากที่ตั้งของจังหวัดแม่ฮ่องสอนอยู่บริเวณตอนเหนือของประเทศไทย ห่างไกลจากอิทธิพลของลมทะเล ประกอบกับภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาและป่าไม้ จึงทำให้สภาพอากาศแตกต่างจากจังหวัดอื่นบ้าง การที่พื้นที่มีแต่เทือกเขาและป่าทึบ มีที่ราบเพียงเล็กน้อยอยู่ระหว่างหุบเขาทำให้อากาศร้อนจัดในฤดูร้อนและหนาวจัดในฤดูหนาว อุณหภูมิสูงสุด ๔๒ องศาเซลเซียสในเดือนเมษายน และต่ำสุด ๒ องศาเซลเซียสในเดือนมกราคมและกุมภาพันธ์ ปริมาณน้ำฝนโดยเฉลี่ยทั้งปี

ประมาณ ๑,๒๐๐-๒,๓๐๐ มิลลิเมตร จากสภาพดังกล่าวทำให้มีหมอกปกคลุมตลอดปี คือ หมอกน้ำค้างในฤดูหนาว หมอกควันไฟป่าในฤดูร้อน และหมอกฝนในฤดูหนาว จึงมีชื่อเรียกอีกอย่างว่าเมืองในหมอก หรือเมืองสามหมอก

การคมนาคม

การเดินทางไปจังหวัดแม่ฮ่องสอนไปได้ ๒ ทาง คือ

ทางรถยนต์ มี ๔ เส้นทาง

๑. ทางหลวงหมายเลข ๑๐๘ เริ่มจากอำเภอเมืองเชียงใหม่ ผ่านอำเภอหางดง อำเภอสันป่าตอง อำเภอจอมทอง และอำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ เข้าสู่จังหวัดแม่ฮ่องสอนทางอำเภอแม่สะเรียง ผ่านอำเภอแม่ลาน้อย อำเภอขุนยวม ถึงอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนระยะทาง ๓๕๐ กิโลเมตร

๒. ทางหลวงหมายเลข ๑๐๙๕ เริ่มจากทางหลวงแผ่นดินสายเชียงใหม่-ฝาง ที่บ้านแม่มาลัย อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ผ่านอำเภอปาย ถึงอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน ระยะทางประมาณ ๒๔๕ กิโลเมตร

๓. ทางหลวงหมายเลข ๑๐๘๕ จากบ้านท่าสองยาง อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก ผ่านกิ่งอำเภอสบเมย อำเภอแม่สะเรียง อำเภอแม่ลาน้อย อำเภอขุนยวม ถึงอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน รวมระยะทางประมาณ ๓๐๕ กิโลเมตร

๔. ทางสายขุนยวม-แม่แจ่ม ทางหลวงหมายเลข ๑๒๙๕ แยกจากอำเภอขุนยวมไปทางตะวันออก ถึงอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ระยะทางประมาณ ๙๕ กิโลเมตร เส้นทางนี้ใช้ได้เฉพาะในฤดูแล้งเท่านั้น

ทางเครื่องบิน

มีเครื่องบินของบริษัทการบินไทย จำกัด บินระหว่าง กรุงเทพฯ-แม่ฮ่องสอน ทุกวัน วันละ ๒ เที่ยว อัตราค่าโดยสารเที่ยวละ ๑,๘๖๕ บาท

การปกครอง

จังหวัดแม่ฮ่องสอนแบ่งการปกครองออกเป็น ๕ อำเภอ ๒ กิ่งอำเภอ คือ

๑. อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน
๒. อำเภอแม่สะเรียง
๓. อำเภอขุนยวม
๔. อำเภอปาย
๕. อำเภอแม่ลาน้อย
๖. กิ่งอำเภอสบเมย
๗. กิ่งอำเภอปางมะผ้า

แผนที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน

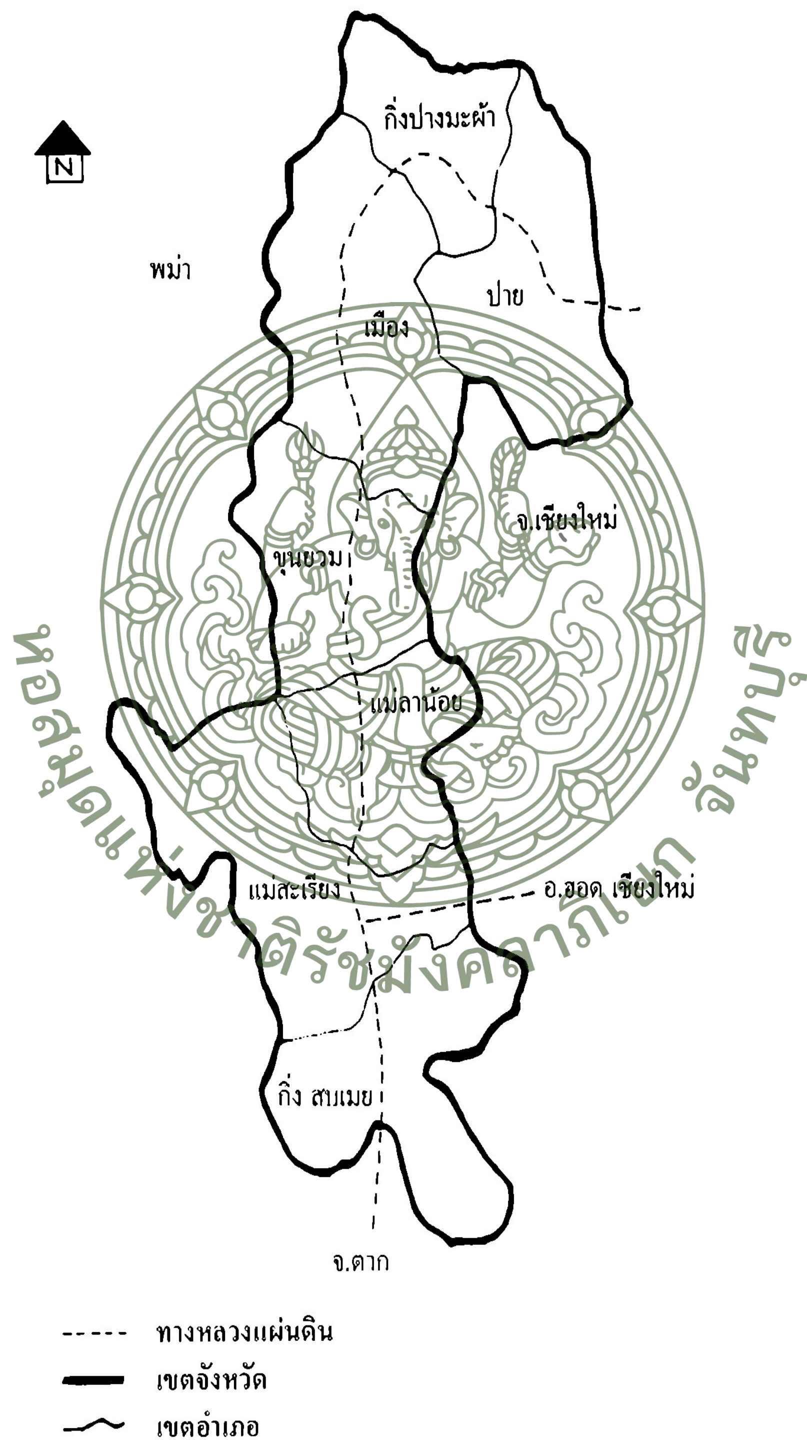
...วน
...อกของ
...เป็นหัวหน้า
...ขนมาจากร่อง

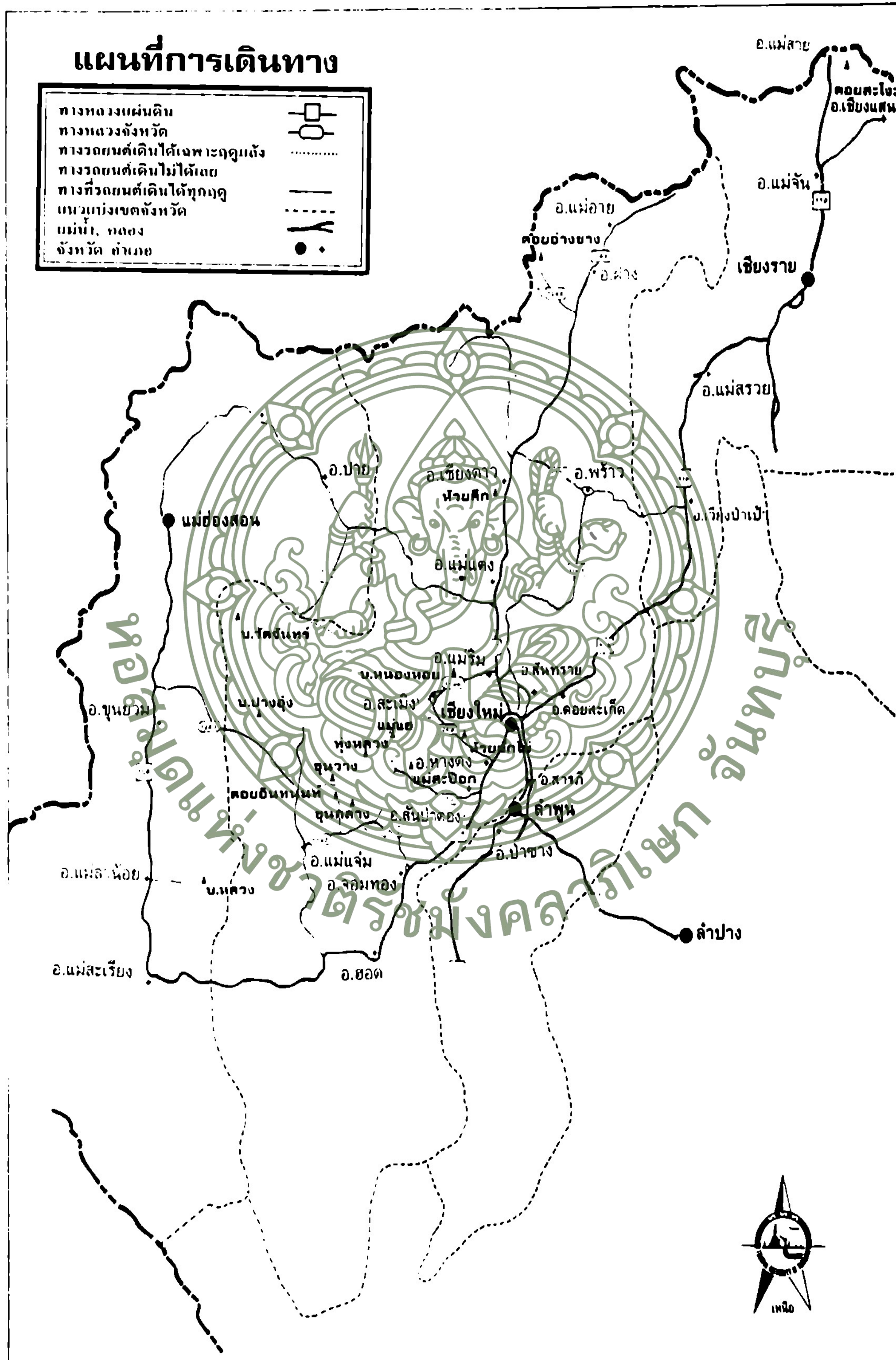
...จ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕
...ตั้งให้พระยาสิงหนาทราชา

...สิงหนาทราชา)

...ถึงแก่กรรมเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๑
...ลฉลอง กระทรวงมหาดไทย ออกตรวจราชการ
...รองมณฑลตะวันตกเฉียงเหนือ เพื่อจัดการปกครอง
...มใต้ และเมืองปาย เข้าเป็นหน่วยปกครองเดียวกันเรียก
...ะครั้งแรกที่ขุนยวม แล้วจึงย้ายที่ตั้งเมืองมาอยู่แม่ฮ่องสอน

แผนที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน

แผนที่การเดินทาง
ทางหลวงแผ่นดิน
ทางหลวงจังหวัด
ทางรถยนต์เดินได้เฉพาะฤดูแล้ง
ทางรถยนต์เดินไม่ได้เลย
ทางที่รถยนต์เดินได้ทุกฤดู
แนวแบ่งเขตจังหวัด
แม่น้ำ, คลอง
จังหวัด อำเภอ
อ.แม่สาย
ดอยสะโงะ
อ.เชียงแสน
อ.แม่จัน
อ.แม่อาย
ดอยอ่างขาง
อ.ฝาง
เชียงราย
อ.แม่สรวย
อ.ปาย
อ.เชียงดาว
อ.พร้าว
แม่ฮ่องสอน
อ.แม่แตง
บ.วัดจันทร์
อ.แม่ริม
อ.สันทราย
อ.สะเมิง
เชียงใหม่
อ.ดอยสะเก็ด
อ.ขุนยวม
อ.หางดง
อ.สารภี
ดอยอินทนนท์
ลำพูน
อ.แม่แจ่ม
อ.ป่าซาง
อ.จอมทอง
ลำปาง
บ.หลวง
อ.แม่สะเรียง
อ.ฮอด
เหนือ

ประชากร

จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีประชากรจำนวน ๑๗๗,๘๘๙ คน (พ.ศ.๒๕๓๕) ประกอบด้วยชาวไทยเชื้อสายพม่า ไทยใหญ่ จีน และกลุ่มชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ๕ เผ่า คือ กะเหรี่ยง แม้ว ลั้วะ มูเซอ ลีซอ

ประวัติศาสตร์

จังหวัดแม่ฮ่องสอน เดิมเป็นชุมชนบ้านป่า มีชาวไทยใหญ่จากตอนเหนือของพม่าเข้ามาอาศัยทำกิน แต่ก็ไม่มีการตั้งหมู่บ้านเป็นหลักแหล่ง มีการโยกย้ายถิ่นฐานอยู่เสมอ

พ.ศ. ๒๓๗๔ ตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทางแคว้นลานนาไทยมีพระยาเชียงใหม่เป็นผู้ครองนครเชียงใหม่ (พ.ศ. ๒๓๗๐ - ๒๓๙๐) ต่อเนื่องกับพระยาเชียงใหม่มหาวงศ์ ซึ่งต่อมาได้รับพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ เป็นพระเจ้ามโหตรประเทศราชาธิบดี (พ.ศ.๒๓๙๑-๒๓๙๘) ได้ให้เจ้าแก้วเมืองมาออกจับช้างป่าเพื่อไว้ใช้งาน เจ้าแก้วเมืองมาจึงคุมพลเดินทางเลียบฝั่งแม่น้ำปายผ่านหมู่บ้านที่ตั้งเป็นอำเภอปายปัจจุบันลงมาเรื่อย ๆ จนมาพบชุมชนไทยใหญ่ในเขตบ้านปางหมูปัจจุบัน ซึ่งก่อนนี้เป็นป่าโปร่ง เหมาะสำหรับการตั้งหมู่บ้าน จึงรวบรวมผู้คนที่อยู่กระจัดกระจายเข้ามาอยู่รวมกัน แล้วแต่งตั้ง พะกาหม่อง เป็นหัวหน้า ให้ชื่อหมู่บ้านว่า บ้านโป่งหมู เพราะบริเวณนี้มีหมูป่าลงกินโป่งมาก จึงตั้งชื่อตามนั้น ต่อมาเพี้ยนเป็น ปางหมู

เจ้าแก้วเมืองมานำคนและช้างที่คล้องได้ล่องลงมาทางใต้ และได้ช้างงาม ๆ เพิ่มอีกจำนวนมาก มาถึงหมู่บ้านอีกหมู่บ้านหนึ่งซึ่งมีชาวไทยใหญ่อาศัยอยู่ราว ๓๐ ครอบครัว ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้านมีร่องน้ำเหมาะในการที่จะใช้ฝึกสอนช้าง จึงตั้งให้แสนโกม บุตรของพะกาหม่อง เป็นหัวหน้าของหมู่บ้านนี้ โดยให้ชื่อว่า แม่ฮ่องสอน (แม่ คือ แม่น้ำ ฮ่อง เป็นสำเนียงทางเหนือที่เพี้ยนมาจากร่อง อันหมายถึง ร่องน้ำ และสอน หมายถึง การสอนช้าง)

พ.ศ. ๒๔๑๗ ตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ พระเจ้าอินทรวิชยานนท์ ครองเมืองเชียงใหม่ ยกแม่ฮ่องสอนขึ้นเป็นเมือง ตั้งให้พระยาสิงหนาทราชาเป็นเจ้าเมืองคนแรก (ชาวพื้นเมืองเรียก เจ้าฟ้า)

เจ้าเมืองลำดับต่อมา คือ เจ้านางเมียะ (ภรรยาพระยาสิงหนาทราชา)

ลำดับที่ ๓ คือ พญาพิทักษ์สยามเขต

ลำดับสุดท้าย คือ พญาพิศาลฮ่องสอนบุรี ซึ่งถึงแก่กรรมเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๑

พ.ศ. ๒๔๔๓ พระยาศรีสหเทพ ปลัดทูลฉลอง กระทรวงมหาดไทย ออกตรวจราชการและได้ปรึกษากับ พระยานริศราชกิจ ข้าหลวงผู้ครองมณฑลตะวันตกเฉียงเหนือ เพื่อจัดการปกครองใหม่ ให้รวมเมืองแม่ฮ่องสอน ขุนยวม เมืองยวมใต้ และเมืองปาย เข้าเป็นหน่วยปกครองเดียวกันเรียกบริเวณเชียงใหม่ตะวันตก ตั้งที่ว่าการแขวงครั้งแรกที่ขุนยวม แล้วจึงย้ายที่ตั้งเมืองมาอยู่แม่ฮ่องสอนเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

พ.ศ. ๒๔๗๕ หลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครอง ก็ได้มีการจัดรูปแบบการปกครองใหม่ ยกเลิกมณฑล ตั้งเป็นจังหวัด เมืองแม่ฮ่องสอนจึงเป็นจังหวัดแม่ฮ่องสอน ขึ้นตรงต่อกระทรวงมหาดไทยมาจนปัจจุบัน

เจ้าเมืองคนแรกของแม่ฮ่องสอน

เจ้าเมืองคนแรกของแม่ฮ่องสอนคือ พระยาสิงหนาทราชา เดิมชื่อ ชานกะเล ชาวเมืองจามก๋า อพยพมาอยู่กับพะกาหม่อง หัวหน้าบ้านปางหมู เมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๙ เป็นคนขยัน ซื่อสัตย์ พะกาหม่องจึงยกนางใสลูกสาวให้เป็นภรรยา มีบุตรีด้วยกัน ๑ คน คือนางคำ

ต่อมานางใสถึงแก่กรรม จึงได้เจ้าแม่นางเมียะ หลานสาวเจ้าฟ้าโกหล่าน ที่อพยพครอบครัวมาจากเมืองหมอกใหม่ พากันไปสร้างบ้านอยู่ที่ขุนยวม โดยรวบรวมชาวไทยใหญ่และกะเหรี่ยงแถบนั้นเข้ามาช่วยกันสร้างเมืองจนได้รับแต่งตั้งให้เป็น พระยาสิงหนาทราชา เจ้าเมืองแม่ฮ่องสอนคนแรก ได้พัฒนาเมืองแม่ฮ่องสอนให้เจริญ ชาวจังหวัดแม่ฮ่องสอนจึงร่วมกันสร้างอนุสาวรีย์ขึ้นไว้ตรงทางแยกขึ้นพระธาตุดอยกองมู

แหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

๑. ***หนองจองคำ*** เป็นสวนสาธารณะตั้งอยู่ใจกลางเมือง เป็นหนองน้ำที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มีน้ำตลอดปี เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวเมืองและนักเที่ยวอย่างดียิ่ง และใช้เป็นสถานที่จัดงานประเพณีที่สำคัญ ๆ ของจังหวัดด้วย

๒. ***เขื่อนพลังน้ำผาบ่อง และบ่อน้ำร้อนผาบ่อง*** อยู่ห่างจากตัวเมืองแม่ฮ่องสอนไปทางทิศใต้ ประมาณ ๑๒ กิโลเมตร เป็นเขื่อนพลังน้ำกั้นน้ำแม่สะมาด ผลิตกระแสไฟฟ้ามาใช้ในเมือง ใกล้ ๆ กับตัวเขื่อนมีศาลาพักร้อนเหมาะสำหรับจะพักผ่อนหย่อนใจ อากาศเย็นสบายลมโชยพัดตลอดเวลา และห่างออกไปทางหมู่บ้านผาบ่องประมาณ ๒ กิโลเมตร มีบ่อน้ำพุร้อนเจือปนแร่กำมะถันเล็ก ๆ อีกหนึ่งแห่ง

๓. ***วนอุทยานถ้ำปลา*** ตั้งอยู่ที่บ้านห้วยผา อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน ห่างจากตัวเมือง ประมาณ ๑๗ กิโลเมตร สามารถเดินทางไปชมได้ทุกฤดูกาล บริเวณโดยรอบเป็นลำธารและป่าเขา ถ้ำปลาตั้งอยู่บริเวณเชิงเขาเป็นแอ่งน้ำขนาดใหญ่ กว้าง ๒ เมตร ลึกประมาณ ๑.๕๐ เมตร ภายในแอ่งน้ำไหลออกจากถ้ำตลอดเวลา และมีปลาตัวโต ๆ อาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ชาวบ้านเรียกปลาเหล่านี้ว่า **ปลามุง** ว่ายวนอยู่เต็มไปหมด ปลามุงที่ถ้ำปลานี้ไม่มีใครกล้าทำอันตรายแต่อย่างใด เพราะเชื่อว่าหากใครนำปลานี้มารับประทานจะต้องได้รับอันตราย

๔. ***วนอุทยานน้ำตกผาเสื่อ*** ตั้งอยู่ในเขตตำบลหมอกจำแป่ อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน ห่างจากตัวเมืองแม่ฮ่องสอนตามทางไปอำเภอปายประมาณ ๑๘ กิโลเมตร แล้วแยกไปตามทางไปพระตำหนักปางตอง น้ำตกแห่งนี้ไหลลงมาจากน้ำแม่สะงา มี ๖ ชั้น ชั้นบนสุดอยู่ในป่าลึกเข้าไป ใช้เวลาเดินทาง ๑ ชั่วโมง คือ น้ำตกแม่สะงากลาง ถัดลงมาเป็นชั้นผายาว ผาลาด ผาเสื่อ ผาตั้ง และผาช้อม น้ำตกชั้นที่คนนิยมเที่ยวมากที่สุดคือชั้นผาเสื่อซึ่งมีน้ำตกลงมากระทบแผ่นหินกระเซ็นเป็นฝอย สองข้างน้ำตกมีแผ่นหินลักษณะคล้ายเสื่อปูลาดอยู่จำนวนมาก

๕. ***น้ำฮูหายใจ*** อยู่ในเขตตำบลผาบ่อง อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน มีลักษณะเป็นแอ่งน้ำเล็ก ๆ อยู่ในถ้ำ และจะมีน้ำไหลออกมาจากถ้ำทุก ๆ ๔๕ นาที ก่อนจะไหลทุกครั้งจะมีเสียงดังคล้ายเสียงคนหายใจ ชาวบ้านจึงเรียกว่า **น้ำฮูหายใจ**

๖. ***บ้านน้ำเพียงดิน*** อยู่ในเขตอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน ไปทางเรือนประทับแรมโป่งแดงแล้วแยกไปบ้านห้วยเดื่อ เป็นการเดินทางล่องแม่น้ำปายช่วงที่ไหลผ่านบ้านห้วยเดื่อไปตาม

ลำน้ำปายจนถึงบ้านน้ำเพียงดินโดยเรือหางยาวใช้เวลาประมาณ ๒ ชั่วโมง หรือโดยแพใช้เวลา ๑ วัน ตลอดเส้นทางที่ล่องเรือไป เรือจะต้องแล่นไปบนระลอกน้ำที่ลดระดับลดหลั่นกันไปคล้ายธารน้ำตก

๗. บ้านนาป่าแปก อยู่บนเส้นทางเดียวกันกับทางสายที่มุ่งสู่น้ำตกผาเสื่อและพระตำหนักปางตอง จะต้องเดินทางต่อไปอีกเป็นเส้นทางที่ตัดขึ้นสู่สันเขาสูงวกเวียน ตลอดเวลาการเดินทางทิวทัศน์งดงามมากจนถึงหมู่บ้านนาป่าแปก ซึ่งเป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่าม้ง (แม้ว) ที่สงบน่ารัก ถัดออกไปเป็นทุ่งหญ้านาป่าแปกที่กว้างไกล สวยงามมากแห่งหนึ่ง

๘. เรือนประทับแรมโป่งแดง อยู่ห่างจากตัวเมืองไปทางทิศใต้ประมาณ ๕ กิโลเมตร ตั้งอยู่ภายในศูนย์โครงการพัฒนาตามพระราชดำริท่าโป่งแดง ซึ่งทำการทดลองเพาะปลูกพืชผลไม้ต่าง ๆ และเลี้ยงหม่อนไหม และแยกไปทางซ้ายมือประมาณ ๒ กิโลเมตร มีเรือนประทับแรมสำหรับเสด็จประทับและพักผ่อนพระอิริยาบถ ตัวเรือนประทับแรมตั้งอยู่บนเนินเขาเล็ก ๆ ด้านหน้าที่แม่ปายไหลผ่าน รอบ ๆ เรือนประทับแรมมีไม้ดอกไม้ประดับปลูกไว้สวยงาม บรรยากาศดีมาก เหมาะแก่การพักผ่อนเป็นอย่างยิ่ง

๙. เรือนประทับแรมปางตอง อยู่ในเขตตำบลหมอกจำแป่ ในเส้นทางสายห้วยขานนาป่าแปก การเดินทางไปสู่เรือนประทับแรมนี้ต้องขึ้นเขาตลอดเวลา เพราะเรือนประทับแรมนี้ตั้งอยู่บนยอดเขาสูงที่บ้านปางตองในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงปางตอง มีทิวทัศน์สองข้างทางที่สวยงาม ปัจจุบันทางรถยนต์เข้าถึง และสามารถเดินทางไปถึงหมู่บ้านนาป่าแปกซึ่งเป็นหมู่บ้านแม้ว และเลยไปบ้านแม่ออ เขตชายแดนไทย-พม่า ที่กองกำลัง กองพล ๙๓ ตกค้างอยู่

๑๐. หมู่บ้านรักไทย (แม่ออ) ตั้งอยู่ตำบลหมอกจำแป่ อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน ติดชายแดนไทย-พม่า ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ ๔๔ กิโลเมตร เส้นทางเดียวกับหมู่บ้านนาป่าแปก เรือนประทับแรมปางตองและน้ำตกผาเสื่อ เป็นที่ตั้งหมู่บ้านควบคุมอดีตทหารจีนคณะชาติและจีนฮ่ออพยพ ซึ่งตั้งอยู่บนไหล่เขาสูงคั่นกลางด้วยอ่างเก็บน้ำ อันเป็นทัศนียภาพที่งดงามยิ่ง ประกอบกับมีลักษณะทั่วไป ความเป็นอยู่ วัฒนธรรมประเพณีแบบจีน จึงอาจเรียกได้ว่าเป็น **ไต้หวันแห่งแม่ฮ่องสอน**

๑๑. ทุ่งบัวตองและน้ำตกแม่สะมาด ตั้งอยู่บ้านห้วยหมากลาง ตำบลห้วยโป่ง อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน ดอกบัวตองจะบานสะพรั่งเต็มพื้นที่ไม่แพ้ที่ดอยแม่อูคอในเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคมของทุกปี นอกจากนั้นยังมีน้ำตกที่สวยงามแต่ยังไม่เป็นที่รู้จักในหมู่นักท่องเที่ยวเนื่องจากการคมนาคมค่อนข้างลำบาก

๑๒. หมู่บ้านพระโข่โหล่และอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ฮ่องสอน ตั้งอยู่หมู่ที่ ๑๐ ตำบลปางหมู อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน อยู่ห่างจากตัวจังหวัดไปทางทิศตะวันออกประมาณ ๔ กิโลเมตร เป็นหมู่ชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงที่อยู่ใกล้ตัวจังหวัดที่สุด ก่อนเข้าหมู่บ้านจะเป็นที่ตั้งของ

อ่างเก็บน้ำ ห้วยแม่ฮ่องสอน เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวมีเวลาจำกัดและต้องการเห็นสภาพความเป็นอยู่ที่แท้จริงของชาวไทยภูเขา

๑๓. หมู่บ้านม้งไมโครเวฟ ตั้งอยู่หมู่ที่ ๑๑ ตำบลห้วยโป่ง อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน ห่างจากตัวจังหวัดไปทางทิศใต้ประมาณ ๔๔ กิโลเมตร เป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่าม้ง (แม้ว) อยู่บนยอดดอยสูง ทัศนียภาพสองข้างทางงดงามยิ่ง อากาศหนาวเย็นตลอดปี การคมนาคมสะดวกมาก

๑๔. ดอยปุย ตั้งอยู่บ้านห้วยฮี้ หมู่ที่ ๘ ตำบลห้วยปูลิง อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน เป็นหมู่บ้านชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง เป็นยอดเขาที่สูงมากถึง ๑,๗๕๒ เมตร มีลักษณะเป็นลานกว้างลดหลั่นกันลงมาชั้น ๆ แต่ละชั้นมีเนื้อที่ประมาณ ๓-๔ ไร่ มีต้นไม้ ต้นหญ้า และธัญพืชเมืองหนาวขึ้นโดยทั่วไป กระแสลมแรงมาก อากาศหนาวเย็นตลอดปี เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่ชอบความท้าทาย

๑๕. น้ำตกห้วยปูลิง ตั้งอยู่หมู่ที่ ๗ ตำบลห้วยปูลิง อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน ห่างจากตัวจังหวัดไปทางทิศตะวันออกประมาณ ๒๐ กิโลเมตร เป็นน้ำตกที่สูงมากที่สุดแห่งหนึ่งในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ตั้งอยู่ในป่าทึบ ปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวไม่กี่รายที่สามารถเข้าถึงน้ำตกแห่งนี้ได้เพราะทางเข้าค่อนข้างลำบาก ต้องใช้การเดินเท้า

อำเภอแม่สะเรียง

๑. ทุ่งดอกบัวตอง ดอยแม่เหาะ อยู่ริมทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๐๘ ที่ตำบลแม่เหาะ อำเภอแม่สะเรียง ตรงหลักกิโลเมตรที่ ๘๔ เป็นที่ตั้งศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดแม่ฮ่องสอน ริมทางในช่วงนี้ภูมิประเทศงดงามด้วยภูเขาและทุ่งดอกบัวตอง ซึ่งจะเบ่งบานในช่วงเดือนตุลาคม - ธันวาคม

๒. บ้านกะเหรี่ยงพะมะลอ เป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงอยู่ห่างจากตลาดแม่สะเรียงประมาณ ๓ กิโลเมตร ชาวบ้านมีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่น่าสนใจอย่างมาก และยังมีผ้าทอและสิ่งของประดิษฐ์ของเผ่าไว้จำหน่ายให้นักท่องเที่ยวด้วย

กิ่งอำเภอสบเมย

๑. แม่สามแลบ แม่สามแลบเป็นหมู่บ้านตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำสาละวิน อยู่ห่างจากตัวอำเภอแม่สะเรียง ๕๒ กิโลเมตร โดยไปตามทางหมายเลข ๑๐๘๕ นักท่องเที่ยวส่วนมากนิยมหาเรือที่บ้านแม่สามแลบ ล่องลำน้ำแม่สาละวิน ซึ่งมีลักษณะเป็นหุบเขาสูงชันเป็นผาแวดล้อมบางช่วงเป็นหาดทรายขาวสะอาด ที่นิยมล่องมี ๒ ช่วง คือ แม่สามแลบ-สบเมย และแม่สามแลบ-ท่าสองยาง (จังหวัดตาก)

อำเภอแม่ลาน้อย

๑. ***ถ้ำแม่หุ*** อยู่ที่บ้านป่าหมากทางทิศตะวันออกของอำเภอแม่ลาน้อย ห่างจากอำเภอประมาณ ๗ กิโลเมตร โดยแยกจากทางหลวงสาย ๑๐๘ ไปตามทางเข้าเหมืองแร่เอส.พี.ไมน์นิ่ง ประมาณ ๑๕ เมตร ตามผนังถ้ำมีหินงอก หินย้อย สวยงามมาก

๒. ***บ่อน้ำร้อนแม่หุ*** อยู่ติดกับเหมืองแร่ เอส.พี.ไมน์นิ่ง ทางฝั่งลำห้วยแม่หุ เป็นบ่อน้ำร้อน ที่มีความร้อนสูงมาก จนสามารถต้มไข่ให้สุกได้

๓. ***น้ำตกดาวดึงส์*** อยู่บ้านทุ่งรวงทอง อำเภอแม่ลาน้อย ห่างจากอำเภอ ประมาณ ๖ กิโลเมตร เป็นน้ำตกที่สวยงามแห่งหนึ่ง

๔. ***ทัศนียภาพบ้านละอูบ*** บ้านละอูบเป็นหมู่บ้านชาวไทยภูเขาเผ่าลั้วะ หรือละว้า ซึ่งตั้งอยู่บนภูเขาสูงมาก เทือกเขาสลับซับซ้อน ทิวทัศน์สวยงาม และหาดูได้ยากในจังหวัดต่างๆ แม้แต่เขตอื่นในจังหวัดแม่ฮ่องสอนเอง นอกจากจะมีทิวทัศน์ที่สวยงาม ขุนเขาสลับซับซ้อน และสภาพภูมิอากาศเย็นสบายแล้ว นิสัยใจคอของชาวเขาที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในหมู่บ้านนี้ยังเป็นที่ประทับใจต่อผู้มาเยือน และนักท่องเที่ยวอาจได้หาซื้อของฝากซึ่งเป็นฝีมือประดิษฐ์ของชาวเขาได้ด้วย คือเครื่องเงินที่ผลิตส่งขายในจังหวัดใหญ่ ๆ เช่น เชียงใหม่ เป็นต้น

บ้านละอูบ ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ ๖ ตำบลห้วยห้อม ห่างจากทางหลวงหมายเลข ๑๐๘ สายฮอด-แม่ฮ่องสอน ประมาณ ๒๕ กิโลเมตร มีทางแยกและป้ายบอกไว้ชัดเจนใกล้ ๆ กับป้อมตำรวจแม่ลาน้อย ทางเข้าหมู่บ้านเป็นถนนลูกรังตลอดสาย

๕. ***น้ำตกปางตาย*** น้ำตกปางตาย ชื่อน้ำตกเป็นภาษาชาวไทยใหญ่ ถ้าแปลเป็นภาษาไทยแล้ว แปลว่า น้ำตกกระต่าย ซึ่งถ้าเราไม่รู้ความหมายแล้ว น้ำตกปางตายจะเป็นน้ำตกที่น่ากลัวมาก ไม่มีใครอยากไปเที่ยว แต่ถ้าได้ไปพบเห็นแล้วจะประทับใจมาก เพราะเป็นน้ำตกที่สวยงามมีน้ำตกเย็นฉ่ำตลอดปี

การเดินทางเข้าน้ำตกปางตาย หรือน้ำตกกระต่าย จะไปทางเดียวกันกับไปชมทัศนียภาพบ้านละอูบ แต่น้ำตกปางตายจะถึงก่อนบ้านละอูบ เพราะอยู่ห่างจากถนนหมายเลข ๑๐๘ ประมาณ ๑๗ กิโลเมตร

๖. ***เรือนพักแรมโครงการหลวงบ้านดง*** บ้านดงเป็นหมู่บ้านที่อยู่ติดกับบ้านละอูบ ซึ่งอยู่ห่างหมู่บ้านไปอีกประมาณ ๔ กิโลเมตร บรรยากาศและสภาพภูมิทัศน์ใกล้เคียงบ้านละอูบมาก ทั้งยังมีเรือนพักรับรองของโครงการหลวง ซึ่งเข้าไปส่งเสริมราษฎรชาวเขาตามโครงการพระราชดำริอีกด้วย เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่ชอบเดินทางชมธรรมชาติและพักแรมเป็นอย่างยิ่ง

อำเภอขุนยวม

๑. ***ทุ่งบัวตอง ดอยแม่อูคอ*** ดอกบัวตองเป็นดอกไม้ป่าสีเหลืองมีลักษณะคล้ายกับดอกทานตะวัน แต่มีขนาดเล็กกว่า มีมากที่บริเวณดอยแม่อูคอ หมู่ที่ ๖ ตำบลแม่อูคอ ห่างจากที่ว่าการอำเภอขุนยวม ๒๖ กิโลเมตร ในช่วงต้นเดือนพฤศจิกายน ถึงกลางเดือนธันวาคมของทุกปี ดอกบัวตองจะบานสะพรั่งเหลืองอร่ามปกคลุมทั่วดอยแม่อูคอ นับเป็นดินแดนแห่งทุ่งบัวตองที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทยที่มีความสวยงามตระการตาน่าอัศจรรย์ยิ่ง อีกทั้งบริเวณดอยแม่อูคอยังมีธรรมชาติที่สวยงาม อากาศหนาวเย็นเหมาะแก่การพักแรมเป็นอย่างยิ่ง

๒. ***น้ำตกแม่สุริน*** บนเส้นทางเดียวกันกับการเดินทางสู่ทุ่งบัวตอง เลยทุ่งบัวตองไปประมาณ ๑๑ กิโลเมตร จะถึงน้ำตกแม่สุริน ซึ่งเป็นน้ำตกชั้นเดียวขนาดใหญ่ สวยงามมาก ไหลตกลงมาจากหน้าผาหินสูงประมาณ ๒๐๐ เมตร จัดเป็นน้ำตกชั้นเดียวที่สูงที่สุดในประเทศไทย นักท่องเที่ยวที่นิยมการผจญภัยและเดินป่า สามารถเดินลงสู่หุบเขาเบื้องล่างท้าทายความยิ่งใหญ่ของน้ำตกไปอย่างน่าตื่นเต้น

๓. ***หน่วยพัฒนาป่าไม้ที่สูง หน่วยที่ ๔*** ห่างจากที่ว่าการอำเภอประมาณ ๓๕ กิโลเมตร แยกเข้าทางขวามือก่อนถึงน้ำตกแม่สุริน เป็นหน่วยงานของกรมป่าไม้ มีเรือนรับรองตั้งอยู่บนยอดเขาสูง ชมความงดงามของธรรมชาติป่าเขาและสายหมอก

๔. ***น้ำตกแม่อูคอ*** ก่อนถึงทุ่งบัวตองดอยแม่อูคอ จะพบทางแยกเข้าน้ำตกแม่อูคอ เป็นน้ำตกชั้นเดียวสูงประมาณ ๓๐ เมตร ตกจากร่องหินขนาดใหญ่ ตอนกลางของสายน้ำตกมีถ้ำหินกว้าง สามารถเดินเข้าไปนั่งชมม่านน้ำตกได้ น้ำตกนี้เพิ่งค้นพบเมื่อปี ๒๕๓๐ การเดินทางสู่น้ำตกต้องเดินเท้าจากทางแยกริมทางไปประมาณ ๓ กิโลเมตร ตามเส้นทางสู่ทุ่งบัวตองก่อนถึงทุ่งบัวตอง ๑ กิโลเมตร

๕. ***ซุ้มบัวตองบ้านปางตอง*** บริเวณบ้านปางตอง หมู่ที่ ๓ ตำบลแม่อูคอ ห่างจากที่ว่าการอำเภอ ๒๐ กิโลเมตร ตามเส้นทางก่อนถึงทุ่งบัวตองในช่วงที่ดอกบัวตองบาน ซุ้มบัวตองจะเหลืองอร่ามสว่างไสวตลอดสองข้างทางเป็นระยะประมาณ ๒ กิโลเมตร ร่มรื่นสวยงามมาก

๖. ***น้ำตกแม่ยวมหลวง*** ระยะห่างจากที่ว่าการอำเภอ ๑๕ กิโลเมตร ตามเส้นทางสู่ทุ่งบัวตอง เป็นน้ำตกหลายชั้นขนาดใหญ่มีความงดงามร่มรื่นท่ามกลางสภาพธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ น้ำไหลแรงตลอดปีสามารถลงเล่นน้ำได้ การเดินทางสู่น้ำตก ต้องเดินเท้าจากทางแยกไปประมาณ ๑ กิโลเมตร

๗. ***ถ้ำแม่ลาก๊ะ*** อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอไปทางอำเภอแม่ลาน้อย ตามทางหลวงหมายเลข ๑๐๘ ระยะทางประมาณ ๒๘ กิโลเมตร จะพบทางแยกเดินเท้าต่อไปอีกประมาณ ๒ กิโลเมตร จะพบตัวถ้ำมีลักษณะคล้ายห้องโถงขนาดใหญ่

๘. ***บ่อน้ำร้อนหนองแห้ง*** อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอขุนยวมไปทางอำเภอแม่ลาน้อยตามทางหลวง ๒๖ กิโลเมตร เขตบ้านหนองแห้ง หมู่ที่ ๙ ตำบลเมืองปอน แยกเข้าไปตามถนนลูกรังอีกประมาณ ๑ กิโลเมตร เป็นบ่อน้ำร้อนธรรมชาติที่มีน้ำร้อนผุดขึ้นมาหลายจุดเป็นบริเวณกว้าง ความร้อนของน้ำสามารถต้มไข่สุกได้ในเวลาไม่นานนัก สายน้ำร้อนที่ล้นบ่อจะไหลไปบรรจบกับสายน้ำเย็นของลำน้ำแม่ลาก๊ะ เกิดเป็นบริเวณน้ำอุ่นธรรมชาติที่สามารถลงไปเล่นน้ำอุ่นได้อย่างสบาย

อำเภอปาย

๑. ***น้ำตกม่วงสร้อย*** อยู่ในเขตบ้านม่วงสร้อย หมู่ที่ ๓ ตำบลแม่นาเติง เป็นหมู่บ้านมูเซอ บริเวณน้ำตกเป็นป่ายางร่มรื่น ห่างจากที่ว่าการอำเภอประมาณ ๘ กิโลเมตร เป็นน้ำตกที่ตกจากที่สูง มีน้ำไหลตลอดปี มีทางรถเข้าถึง

๒. ***น้ำตกหมอแปง*** อยู่ในเขตบ้านหมอแปง หมู่ที่ ๙ ตำบลแม่นาเติง เป็นหมู่บ้านมูเซอ ห่างจากที่ว่าการอำเภอ ๗ กิโลเมตร มีแอ่งน้ำขนาดใหญ่อยู่ตอนล่างของน้ำตก และมีน้ำไหลตลอดปี มีทางรถเข้าถึง

๓. ***น้ำตกแม่เย็น*** อยู่เขตหมู่ที่ ๑ ตำบลแม่ฮี้ ห่างจากที่ว่าการอำเภอ ๑๓ กิโลเมตร เป็นน้ำตกที่สวยงามที่สุดของอำเภอปาย มี ๔ ชั้น การเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวขณะนี้สามารถกระทำได้วิธีเดียวคือเดินเท้า ใช้เวลา ๓ ชั่วโมง

๔. ***น้ำพุร้อนเมืองแปง*** อยู่บ้านเมืองแปง หมู่ที่ ๑ ตำบลเมืองแปง ห่างจากที่ว่าการอำเภอประมาณ ๒๒ กิโลเมตร น้ำร้อนประมาณ ๘๐ องศาเซลเซียส พุ่งขึ้นเป็นระยะ มีทางรถเข้าถึง

๕. ***น้ำพุร้อนโป่งน้ำร้อน*** อยู่บริเวณป่าร้อนบ้านโป่งร้อน ตำบลแม่ฮี้ ห่างจากที่ว่าการอำเภอประมาณ ๑๒ กิโลเมตร เป็นบ่อน้ำร้อนที่ไหลมาจากใต้ดินและมีความร้อนสูง สามารถเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวได้ทุกฤดูกาล

๖. ***กองแลน*** อยู่ในเขตบ้านร้อนแหย่ง หมู่ที่ ๑๐ ตำบลทุ่งยาว อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอประมาณ ๗ กิโลเมตร ลักษณะเป็นหน้าผาสูงที่ถูกกัดเซาะ คล้ายกับแกรนด์แคนยอนสหรัฐอเมริกา มีทางรถเข้าถึง สามารถเดินทางไปท่องเที่ยวได้ทุกฤดูกาล

๗. ***ห้วยจอกหลวง*** อยู่ที่บริเวณป่าแม่ยะ ตำบลแม่ฮี้ ห่างจากที่ว่าการอำเภอประมาณ ๔๓ กิโลเมตร เป็นหน่วยอนุรักษ์ต้นน้ำห้วยหนองจอก ตั้งอยู่บนภูเขาสูงมีทิวทัศน์สวยงาม มีการปลูกไม้ดอกเมืองหนาวหลายชนิด ซึ่งจะออกดอกในฤดูหนาวสวยงามมาก ฤดูที่เหมาะสมในการไปท่องเที่ยวได้แก่ฤดูหนาว

๘. ***ห้วยน้ำดัง*** ตั้งอยู่หมู่ที่ ๗ ตำบลเวียงเหนือ ติดต่อกับเขตอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ห่างจากที่ว่าการอำเภอประมาณ ๓๐ กิโลเมตร เป็นหน่วยดำเนินการของกรมป่าไม้ ปลูกพืชทดแทน ไม้ดอก ไม้เมืองหนาว เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยงามมากแห่งหนึ่งที่ประทับใจบรรดานักท่องเที่ยวและผู้ไปเยี่ยม สามารถเดินทางไปท่องเที่ยวได้ทุกฤดูกาล

กิ่งอำเภอปางมะผ้า

๑. ***ถ้ำเมืองแพม*** ตั้งอยู่ที่บ้านเมืองแพม หมู่ที่ ๕ ตำบลถ้ำลอด กิ่งอำเภอปางมะผ้า อยู่ห่างจากที่ว่าการกิ่งอำเภอประมาณ ๒๐ กิโลเมตร มีภูมิทัศน์โดยรอบบริเวณเป็นภูเขามีป่าไม้เขียวชอุ่มร่มรื่น ตั้งอยู่ห่างจากหมู่บ้านเมืองแพมประมาณ ๑ กิโลเมตร ก่อนที่จะถึงบริเวณปากถ้ำจะต้องผ่านทุ่งนา ลักษณะของถ้ำคล้ายกับถ้ำลอด มีหินงอกหินย้อยภายใน ตัวถ้ำยาวประมาณ ๑.๕ กิโลเมตร การเดินทางไปสู่ตัวถ้ำมีเส้นทางที่ใช้ได้เพียงเส้นทางเดินเท้าเท่านั้น เหมาะแก่การท่องเที่ยวประเภทเดินป่าซึ่งให้ความรู้สึกตื่นเต้นท้าทาย

๒. ***ถ้ำผาเผือก*** ตั้งอยู่ที่บ้านผาเผือก หมู่ที่ ๘ ตำบลปางมะผ้า เป็นถ้ำใหญ่ อยู่หลังหมู่บ้านผาเผือก ห่างจากหมู่บ้านประมาณ ๕๐๐ เมตร ทางเดินในถ้ำเป็นแนวลาด ๖๐ องศา ลึก ๒๗๖ เมตร ปากถ้ำเป็นแนวหินถล่มมีลักษณะใหญ่มาก

๓. ***ถ้ำปางคาม*** ตั้งอยู่ที่บ้านปางคาม หมู่ที่ ๒ ตำบลปางมะผ้า ถ้ำปางคามเป็นถ้ำใหญ่มาก อยู่หลังหมู่บ้านปางคาม มีโลงผีแมนอายุกว่า ๒,๐๐๐ ปี จำนวนมาก อยู่ในถ้ำด้านหลังภูเขา มีคุณค่าแก่การศึกษาทางโบราณคดี

๔. ***โป่งน้ำร้อนโป่งแสนปิ๊ก*** ตั้งอยู่ที่บ้านน้ำฮูผาเสื่อ หมู่ที่ ๔ ตำบลนาปู่ป้อม เป็นโป่งน้ำร้อนใต้ดินไหลมารวมกับห้วยน้ำโป่ง ซึ่งเป็นลำห้วยใหญ่ท่ามกลางภูมิประเทศทิวเขาสูงชันและป่าไม้ร่มรื่นสวยงาม มีนกป่านานาชนิดลงมาหากินบริเวณโป่งน้ำร้อนจำนวนมาก

๕. ***ถ้ำศรีโสภณ*** ตั้งอยู่ที่บ้านโท้งสายแล หมู่ที่ ๗ ตำบลนาปู่ เป็นถ้ำใหญ่แห่งหนึ่งในจำนวนหลายถ้ำของกิ่งอำเภอปางมะผ้า ปากถ้ำกว้างใหญ่ ความยาวประมาณ ๒ กิโลเมตร มีหินงอกหินย้อยสวยงามมาก ทางเข้าสู่ปากถ้ำห่างจากเส้นทางน้ำของ-นาปู่ป้อม เพียง ๕๐๐ เมตร และอยู่ห่างจากหมู่บ้านโท้งสายแลเพียง ๒ กิโลเมตร

๖. ***น้ำตกไม้กาย*** ตั้งอยู่ที่บ้านปุงยาม หมู่ที่ ๕ ตำบลนาปู่ป้อม เป็นน้ำตกชนิดพุ่งตกลงมา มี ๓ ชั้น สูงชั้นละประมาณ ๒๐ เมตร ความกว้างน้ำตกเฉลี่ย ๒๕ เมตร ความสูงรวม ๓ ชั้น ประมาณ ๘๐ เมตร เพิ่งค้นพบเมื่อเดือนมีนาคม ๒๕๓๓ ตั้งอยู่บริเวณทิศตะวันตกเฉียงเหนือสุดของประเทศไทย ห่างจากถนนสายนาปู่ป้อม-ไม้กาย ประมาณ ๒.๕ กิโลเมตร นอกจากนี้บริเวณน้ำตกยังเป็นบริเวณที่เต็มไปด้วยแมกไม้นานาพันธุ์ เขียวชอุ่มร่มรื่น มีภูมิทัศน์ที่สวยงามมากแห่งหนึ่ง

๗. ถ้ำแม่ละนา ตั้งอยู่ที่บ้านแม่ละนา หมู่ที่ ๑ ตำบลปางมะผ้า เป็นอุโมงค์ที่น้ำแม่ละนาไหลลอดภูเขา ความยาวภายในถ้ำรวมประมาณ ๑๒ กิโลเมตร นับว่าเป็นถ้ำธรรมชาติที่ยาวที่สุดของภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เท่าที่เคยสำรวจพบมา ภายในถ้ำกว้างขวางมีแอ่งน้ำกว้างถึง ๔๐ เมตร มีน้ำตก หินงอก หินย้อย สวยงามยิ่ง ที่ตั้งของถ้ำห่างจากหมู่บ้านประมาณ ๔ กิโลเมตร บริเวณเส้นทางเข้าสู่ถ้ำเต็มไปด้วยหมู่แมกไม้นานาพันธุ์เขียวร่มรื่น สร้างความตื่นตาตื่นใจให้กับนักท่องเที่ยวมาก

๘. ถ้ำน้ำลาง ตั้งอยู่ที่บ้านสบป่อง หมู่ที่ ๑ ตำบลสบป่อง มีความยาวประมาณ ๘.๔ กิโลเมตร มีน้ำไหลลอดตัวถ้ำ ภายในถ้ำมีหินงอกหินย้อยที่เกิดจากปรากฏการณ์ ธรรมชาติอันวิจิตรพิสดารยิ่ง เป็นเสน่ห์เร้าใจนักท่องเที่ยวที่ได้พบเห็น

๙. ถ้ำผามอน ตั้งอยู่ที่บ้านสบป่อง หมู่ที่ ๑ ตำบลสบป่อง มีความยาวประมาณ ๒ กิโลเมตร มีน้ำใสไหลผ่านตัวถ้ำ มีหินงอกหินย้อย เป็นเสน่ห์ที่ไม่รู้คลาย

๑๐. น้ำบ่อผี ตั้งอยู่ที่บ้านลุกข้าวหลาม หมู่ที่ ๙ ตำบลปางมะผ้า ทางเข้าหมู่บ้านแยกจากถนนแม่ฮ่องสอน-ปาย น้ำบ่อผีตั้งอยู่หลังหมู่บ้านแวดล้อมไปด้วยภูเขาสูงสลับซับซ้อน ด้านหน้าเป็นหน้าผาสูงชัน น้ำบ่อผี มีความยาวประมาณ ๑๕๐ เมตร กว้างประมาณ ๑๐๐ เมตร มีรูปลักษณะที่คล้ายวงรี มีความลึกของตัวบ่อประมาณ ๑๒๐ เมตร เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ยิ่ง

๑๑. ถ้ำลอด อยู่ห่างจากตัวเมืองแม่ฮ่องสอนประมาณ ๕๕ กิโลเมตร ในเขตตำบลปางมะผ้า ถ้ำแห่งนี้มีขนาดใหญ่มากความกว้างประมาณ ๒๐ เมตร สูงประมาณ ๕๐ เมตร ยาวประมาณ ๒๐๐ เมตร เป็นถ้ำที่มีความสวยงามและสำคัญมากทางด้านโบราณคดี และมีถ้ำเล็ก ๆ แยกออกไปอีกมากมาย ภายในถ้ำมีลำรางไหลผ่านตลอดเป็นทางกว้าง สามารถเดินทะลุเข้าไปในถ้ำซึ่งมีหินงอกหินย้อยงดงาม ชั้นบนมีทางลาดชันขึ้นไปเป็นห้องโถง เคยเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์โบราณ (ผีแมน) มาก่อน บริเวณภายนอกล้อมรอบด้วยธรรมชาติป่าเขาลำเนาไพรที่มีทิวทัศน์งดงามมีสภาพร่มรื่นเย็นสบาย

แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์

อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

๑. พระธาตุดอยกองมู เป็นปูชนียสถานคู่บ้านคู่เมือง ตั้งอยู่บนยอดดอยกองมู สูงจากระดับน้ำทะเล ๑,๓๐๐ เมตร อยู่ทางทิศตะวันตกของตัวเมืองแม่ฮ่องสอน เดิมเรียกว่า วัดปลายดอย ประกอบด้วยพระธาตุเจดีย์ที่งดงามเป็นศิลปะแบบไทยใหญ่ ๒ องค์ พระธาตุเจดีย์องค์ใหญ่สร้างโดย จองต่องสู่ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๓ ส่วนพระธาตุองค์เล็กสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๗ โดยพระยาสิงหนาทราชา เจ้าผู้ครองเมืองแม่ฮ่องสอนคนแรก พระธาตุดอยกองมูนี้เป็นที่เคารพสักการะของชาวแม่ฮ่องสอน ผู้ใดผ่านไปมาจะต้องแวะขึ้นไปนมัสการอยู่เสมอ ถึงกับมีผู้กล่าวกันว่า หากผู้ใดมาเยือนจังหวัดแม่ฮ่องสอนแต่มิได้ขึ้นไปนมัสการพระธาตุกองมู ก็เสมือนว่ามิได้มาถึงจังหวัดนี้

จากวัดพระธาตุดอยกองมูจะสามารถมองเห็นภูมิประเทศและสภาพตัวเมืองแม่ฮ่องสอนอย่างชัดเจนและสวยงามมาก

๒. วัดหัวเวียง หรือวัดกลางเวียง ตั้งอยู่กลางเมือง เป็นที่ประดิษฐาน พระเจ้าพลาละแข่ง พระพุทธรูปทรงเครื่องประจำเมืองที่งดงามมาก มีประวัติว่าหล่อจำลองจากพระมหามุนี ซึ่งเป็นเจ้าพลาละแข่งองค์จริง ณ เมืองมัณฑะเลย์ ประเทศพม่า โดยลุงจองโพหย่าเดินทางไปนิมนต์มา พระเจ้าพลาละแข่งองค์นี้สร้างเป็นท่อน ๆ ทั้งหมด ๙ ท่อน นำมาประกอบที่วัดพระนอน แล้วนำไปประดิษฐานที่วัดหัวเวียง หรือกลางเวียงจนทุกวันนี้ ชาวแม่ฮ่องสอนถือเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืององค์หนึ่ง

๓. วัดจองคำ เป็นวัดเก่าแก่ สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๐ โดยช่างฝีมือชาวไทยใหญ่ มีลักษณะศิลปกรรมแบบไทยใหญ่ที่งดงามมาก หลังคาวัดจะเป็นรูปปราสาทเพราะมีคติว่าปราสาทเป็นของสูง ผู้ที่ประทับอยู่ในปราสาทควรเป็นพระมหากษัตริย์ หรือตัวแทนพระศาสดา จึงเป็นที่ประดิษฐานหลวงพ่อโต มีขนาดหน้าตักกว้าง ๔.๘๕ เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗ โดยช่างฝีมือชาวพม่า

๔. วัดจองกลาง ภายในวิหารมีแท่นบูชาตั้งพระพุทธสิหิงค์จำลอง ปิดทองเหลืองอร่าม นอกจากนี้ยังมีตุ๊กตาแกะสลักด้วยไม้เป็นรูปคนและสัตว์เกี่ยวกับพระเวสสันดรชาดก รวมทั้งสิ้น ๓๓ ตัว โดยฝีมือแกะสลักของชาวพม่า ลักษณะ รูปร่างหน้าตาจึงเป็นแบบพม่า นักทัศนาจรที่มาเยือนจังหวัดแม่ฮ่องสอน มักจะต้องไปเยี่ยมชมวัดนี้เสมอ

๕. วัดพระนอน ตั้งอยู่เชิงดอยกองมูสร้างโดยเจ้านางเมียะ มีสิ่งสำคัญคือ พระนอนองค์ใหญ่สร้างด้วยศิลปะแบบไทยใหญ่เพียงองค์เดียวในแม่ฮ่องสอน และในบริเวณวัดนี้จะมีสิงห์คู่ขนาดใหญ่ สร้างโดยพระยาสิงหนาทราชาเจ้าเมืองคนแรกและเจ้านางเมียะ นอกจากนี้ยังมีวัดอีกสองแห่งที่ตั้งอยู่ใกล้ ๆ กันคือ วัดม่วยต่อ หมายถึงวัดพระธาตุ และวัดก้ำก่อ หมายถึงวัดดอกบุนนาค

อำเภอแม่สะเรียง

วัดกิตติวงศ์

เดิมชื่อวัดชัยสงคราม หรือวัดสบหารใต้ในเวียง ปัจจุบันชื่อวัดกิดดิวงศ์ สังกัดคณะมหานิกาย ตั้งอยู่เลขที่ ๒๒๗ ถนนวัยศึกษา หมู่ที่ ๒ ตำบลแม่สะเรียง อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีเนื้อที่ ๓ ไร่ ๑๘ ตารางวา ตามโฉนดเลขที่ ๒๓๖๐ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๙ และผูกพัทธสีมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๘ โดยพระครูวีรธรรมสุนทร เป็นประธานฝ่ายสงฆ์

วัดกิดดิวงศ์ เป็นวัดที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ และยังมีคัมภีร์โบราณ ค้นพบที่ถ้ำผาแดง ริมฝั่งแม่น้ำสาละวินเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑

อำเภอขุนยวม

๑. ***วัดต่อแพ*** ตั้งอยู่ที่บ้านต่อแพ หมู่ที่ ๑ ตำบลแม่เงา อำเภอขุนยวม ห่างจากที่ว่าการอำเภอ ๔ กิโลเมตร เป็นวัดโบราณศิลปะแบบพม่า มีเจดีย์องค์ใหญ่ตั้งอยู่กลาง สร้างมานานหลายชั่วอายุคน สิ่งที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่งของวัดนี้คือ ผ้าม่านโบราณ ซึ่งเป็นผ้าม่านเก่าแก่ ศิลปะแบบพม่า ประดับประดาด้วยทับทิมและอัญมณีอื่น ๆ สวยงาม และมีค่ายิ่ง

๒. ***วัดม่วยต่อ*** ตั้งอยู่ในเขตสุขาภิบาลขุนยวม ริมทางหลวงหมายเลข ๑๐๘ เป็นวัดโบราณศิลปะไทยใหญ่ที่งดงามและทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์

อำเภอปาย

๑. ***วัดน้ำฮู*** ตั้งอยู่หมู่ที่ ๕ ตำบลเวียงใต้ ห่างจากตัวอำเภอไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๓ กิโลเมตร เป็นที่ประดิษฐานหลวงพ่ออุ่นเมือง ซึ่งเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ องค์พระพุทธรูปเป็นโลหะทองสัมฤทธิ์ หน้าตักกว้าง ๒๘ นิ้ว สูง ๓๐ นิ้ว พระพุทธรูปองค์นี้พระเศียรกลวงส่วนบนเปิดปิดได้ ตรงพระเกศมีน้ำขังอยู่ เป็นพระพุทธรูปสิงห์สามอายุประมาณ ๕๐๐ ปี ในปีพุทธศักราช ๒๕๑๕ มีพระธุดงค์จากอำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ขึ้นไปนมัสการพระพุทธรูปและสงสัยว่าในพระคงมีน้ำอยู่ เมื่อทำพิธีต่าง ๆ เสร็จได้เปิดดูปรากฏว่ามีน้ำจริง ข่าวนี้แพร่ออกไปก็มีผู้คนจำนวนมากมานมัสการขอน้ำไปไว้สักการะ เมื่อน้ำในพระเศียรหมดก็จะมีน้ำไหลออกมาอีก โดยจะค่อย ๆ ซึมออกมาตลอดเวลา

งานเทศกาลประจำปี งานประเพณีต่าง ๆ และการละเล่นพื้นเมือง

งานเทศกาลและงานประเพณี

๑. งานประเพณีปอยส่างลอง (บวชเณร)

งานปอยส่างลอง (บรรพชาสามเณร) คืองานบวชเณร หรือบวชลูกแก้ว นับเป็นงานประเพณีสำคัญยิ่งของชาวจังหวัดแม่ฮ่องสอน จัดระหว่างเดือนมีนาคม ถึงเดือนเมษายนของทุกปี พอถึงเวลาดังกล่าว จะมีประชาชนจัดทำพิธีบวชลูกแก้วหรือบวชเณรบุตรหลานของตน หากครอบครัวใดยากจน จะบอกบุญขอความอุปการะจากผู้มีฐานะดีให้ช่วยจัดการให้ ซึ่งเป็นที่เชื่อว่าจะได้รับบุญกุศลแรง และบุตรหลานที่บวชก็จะได้ทดแทนบุญคุณให้แก่บุพการีด้วย

ปอยส่างลองแต่ละครั้งส่วนมากจะจัดร่วมกันหลายคน จัด ๓ วัน

สถานที่จัด สุดแล้วแต่จะตกลงกันว่า ใครจะเป็นเจ้าภาพใหญ่ก็จัดบ้านที่รับเป็นเจ้าภาพใหญ่ การเชิญแขกผู้มีเกียรติ แต่เดิมใช้เทียนหรือห่อเมี่ยงแทนบัตรเชิญ โดยให้พวกหนุ่มสาวนำเทียนหรือห่อเมี่ยงไปเที่ยวบอกตามบ้าน

วันแรก วันรับส่างลอง ส่วนมากนิยมรับส่างลองในเวลาตอนเช้ามืดจากวัดใดวัดหนึ่ง เมื่อนำส่างลองลงจากวัดแล้ว จะมีการยิงปืนสลุตหรือจุดประทัด จากนั้นจะแห่ส่างลองไปยังศาลเจ้าพ่อหลักเมือง เป็นการบอกกล่าวให้ทราบเพื่อที่ท่านจะได้ปกป้องคุ้มครอง เวลานำส่างลองลงจากวัดหรือแห่ไปยังที่ต่าง ๆ เขาจะให้ส่างลองนั่งบนบ่า มีคนคอยสับเปลี่ยนและมีคนคุ้มกันดูแล (ตะแปส่างลอง) สำหรับตัวส่างลองนั้น มีการแต่งหน้าเขียนคิ้ว ทาปาก บางองค์โพกหัวแบบพม่า บางองค์สวมชฎา นุ่งผ้า คล้ายผ้าโจงกระเบน สวมเสื้อแบบพม่า มีการประดับแก้วแหวนเงินทอง ต่อจากนั้นจะแห่ส่างลองไปยังบ้านเจ้าภาพ เพื่อรับประทานอาหารและพักอยู่ระยะหนึ่ง จากนั้นก็จะแห่ส่างลองไปยังบ้านผู้สูงอายุที่เคารพนับถือเพื่อขอขมาและขอศีลขอพร

วันที่สองของงาน วันนี้จะมีการแห่ส่างลองร่วมกับขบวนเครื่องไทยทานไปตามถนนสายต่าง ๆ แล้วนำกลับไปรวมไว้ที่วัด

วันสุดท้าย หลังจากรับประทานอาหารเช้าแล้ว แขกผู้มีเกียรติที่ได้รับเชิญจะไปชุมนุมกันที่วัดเพื่อทำพิธีบวช สำหรับขบวนแห่ส่างลองและขบวนผู้ถือเครื่องไทยทานนั้น จะแห่ไปตามถนนเพื่อไปรวมกันที่วัด เมื่อได้เวลาอันสมควรแล้วจึงทำการบวช พระสงฆ์อนุโมทนาเป็นเสร็จพิธี

๒. งานประเพณีนมัสการพระธาตุดอยกองมู

งานประเพณีนมัสการพระธาตุดอยกองมู จัดให้มี ๓ คืน คือเริ่มตั้งแต่ วันขึ้น ๑๒ ค่ำ ถึง ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๒

สถานที่จัดงาน บริเวณวัดพระธาตุดอยกองมู ในงานนี้จัดให้มี

- บูชาดอกไม้ธูปเทียน
- บูชาพระประจำวัน
- บูชาเจดีย์ข้าวสาร
- บูชาพระมาลัยโปรดโลก
- ประกวดดอกไม้เพลิง
- ลอยกระทงสวรรค์ โดยนำกระทงที่จุดประทีปโคมไฟแล้วมัดติดกับลูกโป่งแล้วปล่อยให้ลอยขึ้นไปในอากาศแลดูสว่างไสวไปทั่ว มีที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน เพียงแห่งเดียว

นอกจากนั้น ก็มีภาพยนตร์ ลิเก ดนตรี ให้ชมตลอดงาน

๓. แห่เกี๊ยะ งานประเพณีเกี๊ยะ นับว่าเป็นประเพณีที่ชาวจังหวัดแม่ฮ่องสอนถือปฏิบัติกันมาเป็นประจำทุกปี โดยย่างออกพรรษาก็จะมีการจัดให้มีประเพณีนี้ขึ้น ชาวบ้านจะไปหาต้นสนขนาดสูงประมาณ ๓-๕ เมตร มาตั้งไว้ในบริเวณวัด จัดงานเฉลิมฉลองพร้อมทั้งจุดไฟที่ต้นสนให้ลุกโชติช่วงอยู่ตลอดเวลาเพื่อเป็นพุทธบูชาจนกว่าไฟไหม้ต้นสนหมด งานประเพณีนี้มีเฉพาะที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนเพียงจังหวัดเดียวเท่านั้น

๔. งานประเพณีวันออกพรรษา เป็นประเพณีที่มีความสำคัญของชาวแม่ฮ่องสอนเช่นกัน คือพอย่างเข้าเดือน ๑๑ ขึ้น ๑๓-๑๔ ค่ำ ในวันนั้นจะมีตลาดนัดขายของกันจนถึงย่ำรุ่ง เพื่อที่จะให้ประชาชนไปจ่ายตลาดหาซื้ออาหารสิ่งของต่าง ๆ สำหรับจัดเตรียมไปทำบุญที่วัดในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ

พอถึงเช้าวันขึ้น ๑๕ ค่ำ ประชาชนก็จะหลั่งไหลกันไปทำบุญตามวัดวาอารามต่าง ๆ ตอนกลางคืนตามบ้านและวัดต่าง ๆ จะมีการจุดธูปเทียนสว่างไสวไปทั่ว มีการแสดงมหรสพ และการละเล่นพื้นเมืองต่าง ๆ เช่น ฟ้อนสิงโต ฟ้อนผีเสื้อ เป็นต้น

๕. งานประเพณีลอยกระทง ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือนยี่ จะมีงานประเพณีลอยกระทง โดยประชาชนจะจัดทำกระทงเล็ก ๆ ไปลอยตามแม่น้ำ และมีการประกวดกระทงใหญ่ที่หนองจองคำ มีการแสดงมหรสพรื่นเริง ตามบ้านจะมีการจุดประทีปโคมไฟสว่างไสว และยังมีการลอยกระทงสวรรค์ โดยนำกระทงที่จุดประทีปโคมไฟแล้วปล่อยให้ลอยขึ้นไปในอากาศ แลดูสว่างไสว มีที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดแรก

๖. งานประเพณีวันวิสาขบูชา เริ่มงานตั้งแต่วันขึ้น ๑๒ ค่ำ จนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ จะมีการตักบาตรในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ จะมีการขนทรายเข้าวัด และถวายข้าวมธุปายาส และมีมหรสพต่าง ๆ

๗. งานประเพณีทำบุญข้าวใหม่ เป็นพิธีที่จัดขึ้นเฉพาะผู้ที่ทำนาได้ข้าวมาก ๆ การทำบุญข้าวใหม่นี้ จะจัดให้มีขึ้นหลังจากเก็บเกี่ยวข้าวใส่ยุ้งฉางเรียบร้อยแล้ว ในพิธีจะมีการทำบุญเลี้ยงพระที่บ้าน เสร็จแล้วถวายเครื่องไทยทานแก่พระสงฆ์ และเลี้ยงอาหารผู้เข้าร่วมงาน เป็นเสร็จพิธี การทำพิธีนี้ก็เพื่อจะให้ได้ผลผลิตข้าวเพิ่มขึ้นในปีต่อ ๆ ไป

๘. งานประเพณีตรุษสงกรานต์ เป็นพิธีที่มีมาแต่โบราณกาลและยังคงยึดถือปฏิบัติกันสืบมา มีการทำพิธีกรรมต่าง ๆ ๓ วันคือ

วันที่ ๑ วันสงกรานต์ ถือเป็นวันล้างเสนียดของบ้านเมือง

วันที่ ๒ วันเนาว์ วันนี้เป็นวันอ่อน ทุกคนจะต้องระมัดระวังไม่ให้ร่างกายเจ็บป่วย ต้องสำรวมกิริยามารยาททำจิตใจให้ผ่องแผ้วไม่โกรธเคืองผู้ใด ให้อภัยต่อกัน

วันที่ ๓ วันเถลิงศกถือเป็นวันขึ้นปีใหม่ ประชาชนจะพากันไปทำบุญตักบาตรที่วัด เสร็จแล้วจะมีการสรงน้ำพระ และขอขมาผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้อาวุโส และมีการรดน้ำดำหัวระหว่างญาติมิตร เพื่อนฝูง

การละเล่นพื้นเมือง

การละเล่นพื้นเมืองของจังหวัดแม่ฮ่องสอน นี้เป็นลักษณะเฉพาะของชาวไทยใหญ่ การละเล่นที่น่าสนใจได้แก่

๑. ก้า เป็นการฟ้อนพื้นเมือง เรียกว่า ฟ้อนไต (หรือฟ้อนเงี้ยว) ลีลาการร่ายรำเร็วกว่าการฟ้อนเล็บ หรือการฟ้อนเทียนของชาวเชียงใหม่ เครื่องประโคมระหว่างการฟ้อนก็เป็นเครื่องดีส่วนใหญ่ประกอบด้วยกลองยาว ฆ้อง ฉาบ

๒. รำโต เป็นการละเล่นอย่างหนึ่งของจังหวัดแม่ฮ่องสอน เชิดคล้ายสิงโตจีน เป็นการละเล่นที่สนุกสนานมาก เครื่องประโคม ได้แก่ กลองยาว ฆ้อง และฉาบ ปกติจะเล่นเมื่อมีงานเทศกาล หรือมีการฉลองในโอกาสสำคัญ ๆ ต้อนรับแขกเมืองผู้มีเกียรติ

๓. ก้าแลว หรือการฟ้อนดาบ ดาบเป็นอาวุธประจำตัวของชาวไทยใหญ่ จึงมีการฝึกสอนกันมาแต่โบราณเกี่ยวกับการฟ้อนและการใช้ดาบ ทั้งยังถือว่าเป็นศิลปะซึ่งชายชาตรีจะต้องเรียนรู้ เครื่องประโคมที่ใช้ในการฟ้อนดาบ ได้แก่ กลองยาว ฆ้อง และฉาบ เพลงดาบนี้เป็นเพลงดาบที่มีลวดลายและลีลาแปลกที่น่าดู

๔. กิ่งก่าหล่า หรือรำกินรีและการฟ้อนรูปสัตว์ต่าง ๆ การฟ้อนเหล่านี้ได้แก่การฟ้อนนก ฟ้อนปลา ฟ้อนผีเสื้อยักษ์ (ฟ้อนกะเบื้อคง) ฟ้อนม้า ในการฟ้อนจะมีการประดิษฐ์รูปสัตว์ต่าง ๆ แล้วสวมทับผู้ฟ้อน เครื่องประโคมประกอบด้วยกลองยาว หรือมองเชิง

๕. จ๊าดไต เป็นการละเล่นประเภทละครหรือลิเก ร้องกลอนเป็นภาษาไทยใหญ่ เรื่องที่แสดงส่วนมากเอามาจากชาดก หรือตำนานทางพระพุทธศาสนา ทำนองที่นิยมร้องใช้ทำนองอย่างที่เรียกว่า ปานแซง จ๊าดไตนิยมเล่นกันในเวลามีงานใหญ่ ๆ เช่น งานประจำปี เครื่องดนตรีประกอบด้วย ฆ้องขนาดต่าง ๆ รวม ๙ ใบ นอกจากนี้ก็มี ฉิ่ง ฉาบ กลองสองหน้า ระนาดแก้ว (ชาวไทยใหญ่ เรียก ปัตยา) ไวโอลินติดลำโพง เบนโจ และเกราะเล็ก ๆ (ฮอก)

๖. เฮ็ดความ เป็นการขับร้องเพลงซึ่งคล้ายกับการร้องเพลงซอของชาวไทยพื้นเมืองภาคเหนือ การขับร้องมีทั้งชายและหญิง ขับร้องเป็นภาษาไทยใหญ่ ข้อความที่ขับร้องเป็นทำนองการเกี้ยวพาราสีกัน หรือสดุดีสรรเสริญบุคคล ทำนองที่ใช้ในการขับร้องกันนิยม ๓ ทำนอง คือ ล่องคง ปานแซง และนกกือ เครื่องประโคมประกอบในการขับร้องได้แก่ กลองยาว ฉาบ ฆ้อง กลองใหญ่สองหน้า (ยาวประมาณ ๑ เมตร) ฆ้องหมู่ ฉิ่ง

วัดจองคำ

วัดจองคำ เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

อาณาเขต

ทิศเหนือ	จดซอยชำนาญสถิตย์
ทิศใต้	จดถนนสาธารณประโยชน์
ทิศตะวันออก	จดที่ดินราษฎรและถนนชำนาญสถิตย์
ทิศตะวันตก	จดถนนประดิษฐ์จองคำ

ประวัติ

กล่าวกันว่าวัดจองคำแห่งนี้ เป็นเสมือนภาพสัญลักษณ์แทนจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งจะปรากฏภาพของสถาปัตยกรรมแบบพม่าแวดล้อมด้วยทิวทัศน์อันงดงาม ณ เบื้องหน้าหนองน้ำขนาดใหญ่ อันมีนามเดียวกับวัด คือ หนองจองคำ

จากบันทึกประวัติการสร้างของวัดกล่าวว่า วัดจองคำเป็นวัดที่สร้างขึ้นเป็นวัดแรกของเมืองแม่ฮ่องสอน โดยระบุหลักฐานแผ่นเงิน ซึ่งขุดได้บริเวณหลุมเสาเดิมของวัดว่าสร้างมาแต่พุทธศักราช ๒๓๗๐ แต่ปัจจุบันแผ่นเงินดังกล่าวไม่ทราบชัดว่าอยู่ที่ใด อย่างไรก็ตามหลักฐานที่กำหนดปีการสร้างวัดดังกล่าว ขัดแย้งกับหลักฐานที่เกี่ยวกับผู้สร้างวัดซึ่งกล่าวว่า คือ พระยาสิงหนาทราชา เจ้าเมืองแม่ฮ่องสอนคนแรก เพราะพระยาสิงหนาทราชาซึ่งเป็นชาวไทยใหญ่นามเดิมว่าชานกะเล เป็นบุตรเขยของพะกาหม่องที่บ้านโป่งหมู (ปางหมู อยู่ในอำเภอแม่ฮ่องสอนปัจจุบัน) นั้นเจ้าอินทวิชยานนท์แห่งเมืองเชียงใหม่ได้แต่งตั้งให้เป็น พระยาสิงหนาทราชา ครองเมืองขุมยวมจนถึงปีพุทธศักราช ๒๔๑๗ พระเจ้าเชียงใหม่เห็นว่าท้องที่ในเขตแม่ฮ่องสอน ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกับพม่ามีราษฎรอาศัยอยู่หนาแน่นกว่าเมืองขุนยวม จึงให้พระยาสิงหนาทราชาไปครองเมืองแม่ฮ่องสอน หากพระยาสิงหนาทราชาจะเป็นผู้สร้างวัดจองคำแล้ว วัดแห่งนี้ก็น่าจะสร้างมาไม่ก่อนพุทธศักราช ๒๔๑๗

วัดจองคำเมื่อแรกสร้างมีลักษณะเป็นแบบสถาปัตยกรรมพม่าโดยทั่วไปอย่างที่เรียกว่าทรงปราสาทเรือนไม้ หลังคาสร้างด้วยสังกะสีแกะสลักลวดลายเป็นซุ้มปราสาท มีมุขบันได ๒ ข้าง ภายในอาคารแบ่งเป็นส่วนที่เป็นวิหารประดิษฐานพระประธาน มุข ๒ ข้างเป็นเสนาสนะ และด้านหน้าเป็นส่วนที่ใช้ประโยชน์อย่างศาลาการเปรียญ อาคารวัดจองคำซึ่งพระยาสิงหนาทราชาและเจ้านางเมียะชายาสร้างไว้นี้ ต่อมาได้ชำรุดทรุดโทรมลง ในพุทธศักราช ๒๔๙๖ ลุงจองคำส่วย ฝั้นอุตะมะ

คหบดีชาวแม่ฮ่องสอนได้ศรัทธารื้อถอนอาคารเดิมแล้วปลูกสร้างขึ้นใหม่เป็นรูปแบบศิลปะพม่าผสมไทยใหญ่ หลังคามุงด้วยไม้เกล็ดมียอดปราสาท ๗ ชั้น กว้าง ๒๐ เมตร ยาว ๒๔ เมตร การปฏิสังขรณ์วัดจองคำในครั้งนี้ มีสล่าคือช่างชาวไทยใหญ่ชื่อสล่าโพอ่องเป็นผู้ออกแบบและคุมการก่อสร้างอาคารวัดจองคำซึ่งปฏิสังขรณ์ใหม่ในพุทธศักราช ๒๔๙๖ นี้ ได้ใช้ประโยชน์ต่อมาเพียง ๑๗ ปี ก็ประสบอัคคีภัยไฟไหม้หมดทั้งหลัง เมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๑๓ เวลาประมาณ ๒๑.๐๐ น.

หลังจากวัดจองคำต้องพบกับความสูญเสียครั้งใหญ่ในคราวนั้นแล้ว ท่านพระครูอนุสุตศาสนจักร เจ้าอาวาสในขณะนั้น พร้อมด้วยคณะศรัทธา พ่อค้าประชาชนทั้งหลายได้ร่วมแรงร่วมใจกันบริจาคทรัพย์รวมกับเงินทุนอุดหนุนของกรมการศาสนาและเงินพัฒนาภาคเหนือ ฟื้นฟูปฏิสังขรณ์วัดจองคำขึ้นมาใหม่ ได้ประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์เมื่อวันที่ ๑๓ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๑๔ ก่อสร้างแล้วเสร็จเมื่อวันที่ ๓๑ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๑๕

อาคารวัดจองคำหลังใหม่นี้มีนายทุนส่า วงศ์ไพฑูรย์ เป็นนายช่างออกแบบให้มีลักษณะสถาปัตยกรรมภาคกลางผสมภาคเหนือ และยังรักษารูปทรงของเดิมไว้ให้มากที่สุด เป็นอาคารยอดปราสาท ๗ ชั้น แบ่งเป็นส่วนที่เป็นวิหารประดิษฐานพระปฏิมาประธาน ยกพื้นขึ้นสูงกว่าพื้นอาคารทั่วไป ส่วนนี้ภาษาไทยใหญ่เรียกว่า ข่าปาน และมีส่วนที่เป็นศาลาการเปรียญต่อมาด้านหน้าและด้านข้างเป็นกุฏิเจ้าอาวาส ภาษาไทยใหญ่เรียก ลุกหวุนเจ้า และกุฏิพระลูกวัด ภาษาไทยใหญ่เรียกว่าลุกหวุนจาง และมีส่วนที่เป็นโรงครัวและหอฉันด้วย

หลังจากปฏิสังขรณ์วัดจองคำในพุทธศักราช ๒๕๑๕ แล้ว ต่อมาในปีพุทธศักราช ๒๕๑๗ ทางการได้มีมติให้รวมวัดจองกลางซึ่งอยู่ในบริเวณเดียวกันทางทิศเหนือให้เป็นอารามเดียวกัน ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๒ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๑๘ และได้รับพระราชทานให้ยกขึ้นเป็นพระอารามหลวงชั้นตรีชนิดสามัญ ตั้งแต่วันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๒๗ เป็นต้นมา

สิ่งสำคัญภายในวัดจองคำ

พระอุโบสถ

พระอุโบสถวัดจองคำเป็นพระอุโบสถสร้างขึ้นใหม่ เริ่มสร้างเมื่อพุทธศักราช ๒๕๒๑ แล้วเสร็จพุทธศักราช ๒๕๒๒ ในสมัยที่พระครูอนุสุตศาสนจักรดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ท่านพระครูได้เป็นประธานร่วมกับคณะศรัทธา พ่อค้า ประชาชน ร่วมแรงร่วมใจกันก่อสร้างพระอุโบสถหลังนี้ขึ้นโดยมีพ่อเลี้ยงสุวรรณ พานิชยานนท์ เป็นนายช่างออกแบบและคุมการก่อสร้าง เป็นอาคารทรงมณฑปรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง ๖ เมตร ยาว ๑๒ เมตร หลังคาเป็นคอนกรีตเสริมเหล็กรูปพระเจดีย์ ๕ ยอด ภายในเขียนภาพพระพุทธประวัติที่ฝาผนัง บานประตู หน้าต่างทำด้วยไม้สักแกะสลักลวดลายงดงาม

พระประธานในพระอุโบสถ เป็นพระประธานที่วัดประกอบพิธีเททองหล่อเอง ได้ประกอบพิธีเททอง เมื่อวันที่ ๙ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๒๒ โดยพ่อเลี้ยงสุวรรณ พานิชยานนท์ เป็นผู้นำบอกบุญรับบริจาคทองเหลือง ทองแดง และทองคำจากประชาชนทั่วทั้งจังหวัด หลังจากนั้นได้มีการประกอบพิธีเบิกพระเนตร เมื่อวันที่ ๑๔ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๒๓

พระวิหารหลวงพ่อโต

ตั้งอยู่ในบริเวณวัดด้านหน้าทางทิศใต้ ก่อนหน้าที่จะสร้างเป็นวิหารหลวงพ่อโต เดิมเคยเป็นที่ตั้งองค์พระเจดีย์ (กองมู) คู่กับวัดมาแต่โบราณ ต่อมาองค์พระเจดีย์ชำรุดทรุดโทรมยากแก่การบูรณะให้คงสภาพเดิมได้ต่อไป พระอู่หน่าก๊ะ (เจ้าอาวาสระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๐ - ๒๔๘๑) ได้ทำพิธีบวงสรวงขอรื้อถอนเพื่อที่จะสร้างพระวิหารหลวงพ่อโตและพระพุทธปฏิมาหลวงพ่อโตถวาย

การก่อสร้างพระวิหารหลวงพ่อโตเริ่มการก่อสร้างเมื่อครั้งทำการบูรณะวัดจองคำในพุทธศักราช ๒๔๖๙ โดยพระอู่หน่าก๊ะเป็นประธาน ลุงจองคำส่วย ฝั้นอุตะมะ คหบดีช่างแม่ฮ่องสอนผู้ปฏิสังขรณ์วัดจองคำในคราวนั้นรับเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการก่อสร้าง

พระวิหารหลวงพ่อโตเป็นอาคารทรงตรีมุข หลังคาทรงปราสาทตามแบบสถาปัตยกรรมไทยใหญ่ ฝีมือนายช่างสล่าโพอ่อง พระพุทธปฏิมาหลวงพ่อโตเป็นพระพุทธรูปฝีมือช่างแบบพม่าหน้าตักกว้าง ๔.๘ เมตร สูง ๖.๕ เมตร นายช่างสล่าโพโด่ง เดชะโกเมนต์ ชาวพม่าซึ่งอพยพมาตั้งรกรากอยู่ที่แม่ฮ่องสอนเป็นผู้สร้าง หลวงพ่อโตเป็นพระพุทธรูปสำคัญที่เคารพสักการะของชาวแม่ฮ่องสอน มีประเพณีนมัสการหลวงพ่อโตในวันกลางเดือน ๕ ของทุกปี

พระเจดีย์

พระเจดีย์ หรือที่เรียกว่า กองมู ในภาษาไทยใหญ่ ของวัดจองคำนั้น น่าจะเป็นพระเจดีย์องค์ที่ชำรุดและถูกรื้อถอนออกสร้างเป็นพระวิหารหลวงพ่อโตแทน ส่วนที่เรียกว่าพระเจดีย์ปัจจุบันมีลักษณะคล้ายมณฑป สร้างโดยช่างฝีมือชาวไทยใหญ่ รูปทรงจุฬามณีสูง ๓๒ ศอก ฐานสี่เหลี่ยมมีมุข ๔ ด้าน ประดิษฐานพระพุทธรูปนั่งด้านละองค์

พระเจดีย์องค์นี้สร้างขึ้นด้วยศรัทธาของลุงขุนเพรียน แม่จองเฮือน คหบดีชาวแม่ฮ่องสอนเมื่อประมาณพุทธศักราช ๒๔๕๗

ศาลาวิปัสสนา

เป็นอาคารที่สร้างต่อจากองค์พระเจดีย์ทางทิศตะวันออก ตัวอาคารสร้างด้วยไม้ หลังคาทรงปราสาท ๕ ชั้น ทำด้วยสังกะสีฉลุเป็นลาดลาย ลุงขุนเพรียนและแม่จองเฮือนสร้างถวายไว้เช่นกัน

หอระฆัง - หอสมุด

หอระฆังสร้างเป็นอาคารรูปทรงปราสาท มีประติมากรรมภาพปริศนาธรรม ทำรูปเทวดาจดบันทึกคนที่กระทำความชั่วอยู่ทางด้านข้างทางทิศตะวันตก และรูปแม่พระธรณีทางด้านทิศตะวันออก ซึ่งรูปปั้นทั้งสองนี้เป็นฝีมือช่างของพระมิ้น เตชะโกเมนต์ ส่วนหอสมุดเป็นอาคารหลังคาเทคอนกรีต สร้างแล้วเสร็จเมื่อพุทธศักราช ๒๕๒๕

ศาลาการเปรียญ (คณะ ๒) หรือวัดจองกลางเดิม

ศาลาการเปรียญหรือวัดจองกลางเดิมนี้ แรกทีเดียวเป็นศาลาพักจำศีล ต่อมาได้สร้างเป็นศาลาการเปรียญถวายพระภิกษุชาวพม่าได้พำนักในงานศพเจ้าอาวาส

ครั้งหนึ่งได้มีพระพม่าจากเมืองนายชื่อเจ้าคำเขียวมาจำพรรษา และได้ขยายก่อสร้างขึ้นเป็นวัด เนื่องจากตั้งอยู่ตรงกลางระหว่างวัดจองใหม่กับวัดจองคำ จึงเรียกชื่อกันเป็นสามัญว่าวัดจองกลาง จนกระทั่งได้รวมเข้าเป็นอารามเดียวกับวัดจองคำในพุทธศักราช ๒๕๑๗

ศาลาการเปรียญ (คณะ ๒) หรือวัดจองกลางเดิมเป็นอาคารสถาปัตยกรรมแบบไทยใหญ่ที่มีความประณีตงดงามหลังหนึ่ง ภายในโดยเฉพาะเสายังมีลวดลายปิดทองคำเปลว ฝาผนังห้องประดับภาพวาดบนกระจกเป็นภาพพระพุทธประวัติฝีมืออย่างช่างพม่า ซึ่งลุงจองตุ๊กนำมาถวาย

ภายในศาลาการเปรียญ (คณะ ๒) ยังมีประติมากรรมไม้แกะสลักฝีมือช่างพม่าที่มีคุณค่าอีกชุดหนึ่ง เป็นภาพชุดเรื่องเวสสันดรชาดกจับภาพเป็นตอนต่าง ๆ อย่างน่าชม ภาพแกะสลักไม้ชุดเวสสันดรชาดกชุดนี้ ลุงจองจายหล่อ คหบดีชาวแม่ฮ่องสอนนำมาจากพม่าถวายไว้แก่วัดจองกลางแต่เดิมมา

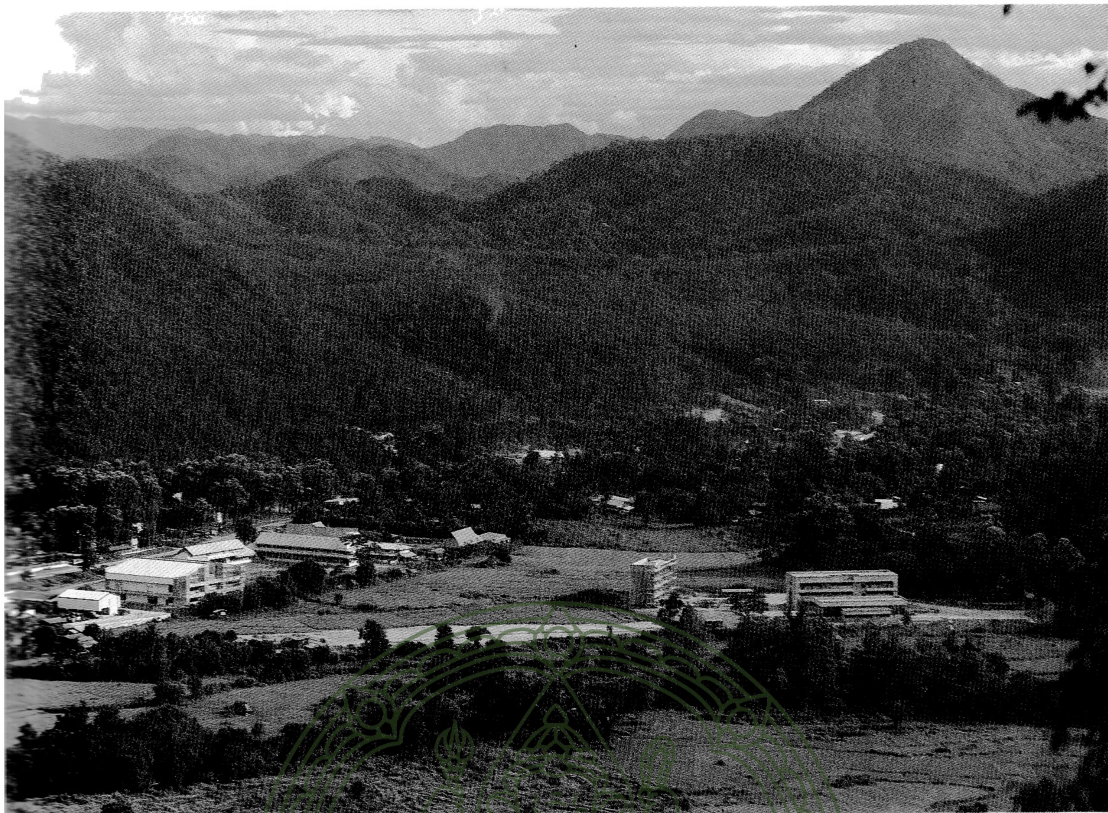
บทสรุป

วัดจองคำในปัจจุบันนอกจากเป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองแม่ฮ่องสอนแล้ว ยังเป็นภาพสัญลักษณ์แห่งความงามและความเงียบสงบของเมืองแห่งสายหมอกที่ผู้คนยังดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย และที่สำคัญ คือวัดจองคำเป็นศูนย์รวมของจิตใจ เป็นศูนย์กลางของชุมชนที่สะท้อนภาพความหมายและความสำคัญของวัดที่แท้จริงว่าเป็นเช่นไรได้อย่างดียิ่งแห่งหนึ่ง

รายนามเจ้าอาวาส

เจ้าอาวาสในอดีตไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจน

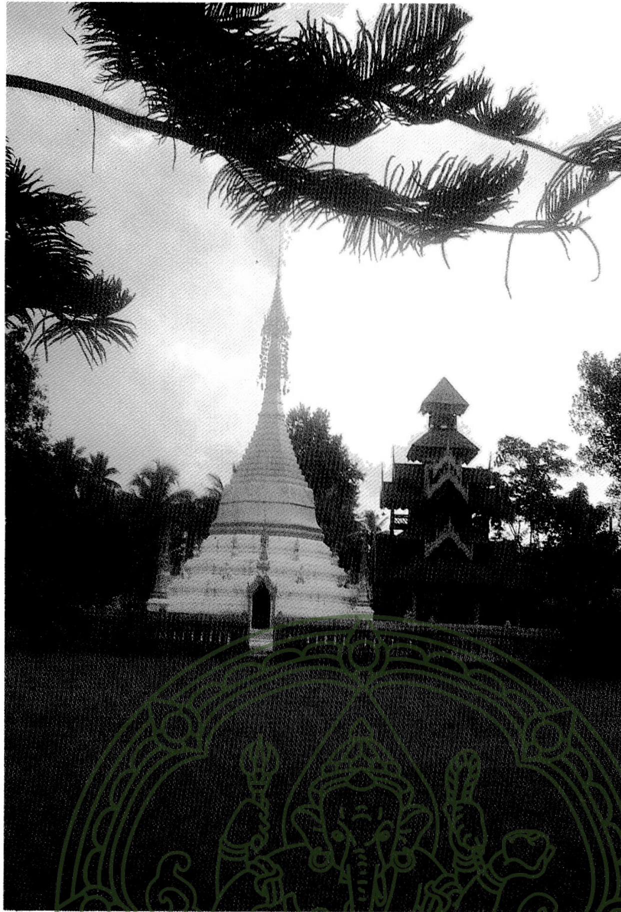
พระอู่หน่าก๊ะ	ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๐ - ๒๔๘๑
พระอูหน่อง	ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๘๑ - ๒๔๘๕
พระต่อปี่ติ๊ะ	ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๘๕ - ๒๔๘๗

เมืองแม่ฮ่องสอน

พระเจดีย์ วัดพระธาตุดอยกองมู อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

พระเจดีย์วัดต่อแพ อำเภอขุนยวม

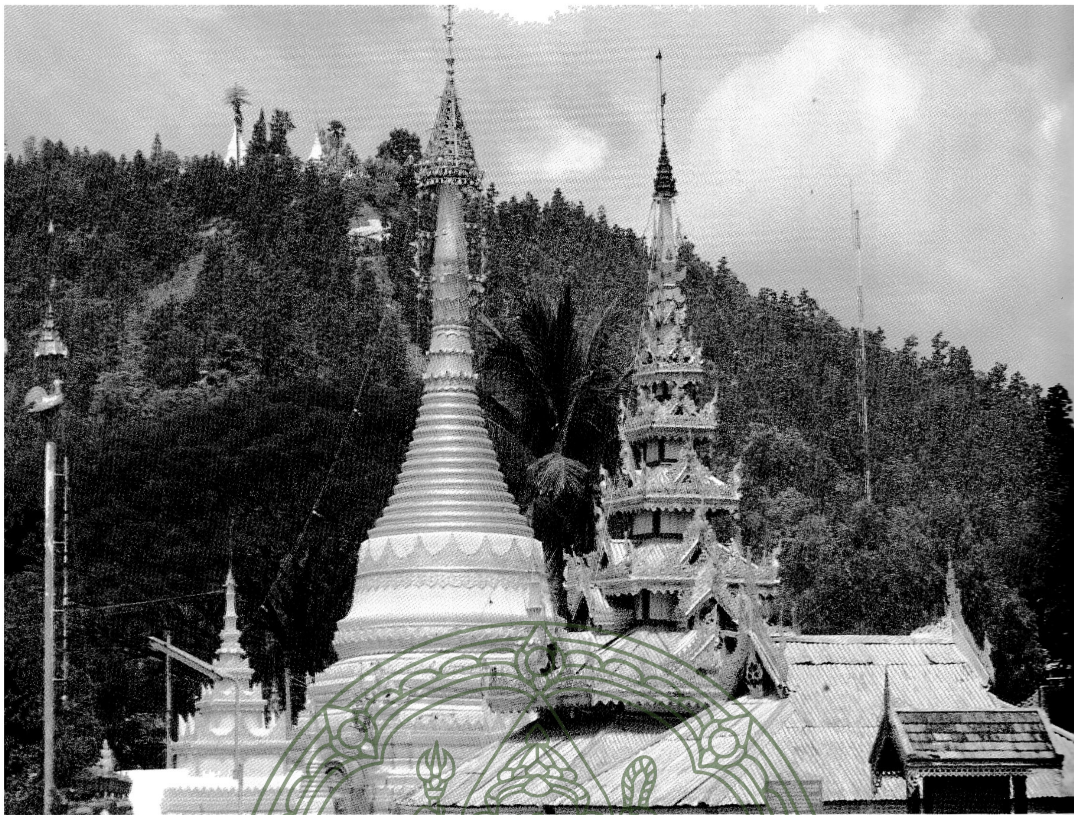
ทิวทัศน์หลังวัดต่อแพ

วัดจองคำก่อนไฟไหม้ ในปี พ.ศ. ๒๕๑๓

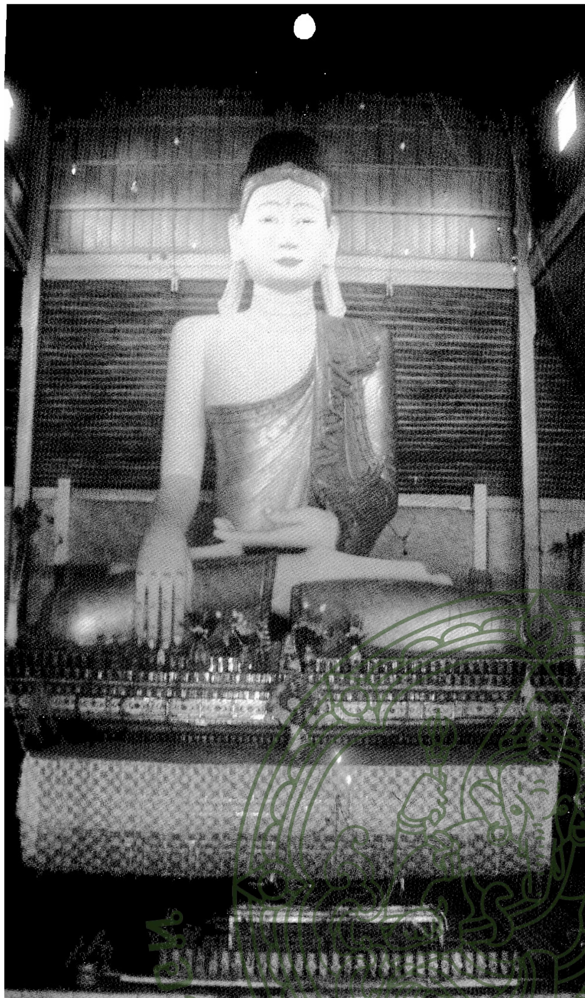
วัดจองคำและหนองจองคำปัจจุบัน

ลักษณะอาคารรูปทรงปราสาท สถาปัตยกรรมภาคเหนือผสมภาคกลาง

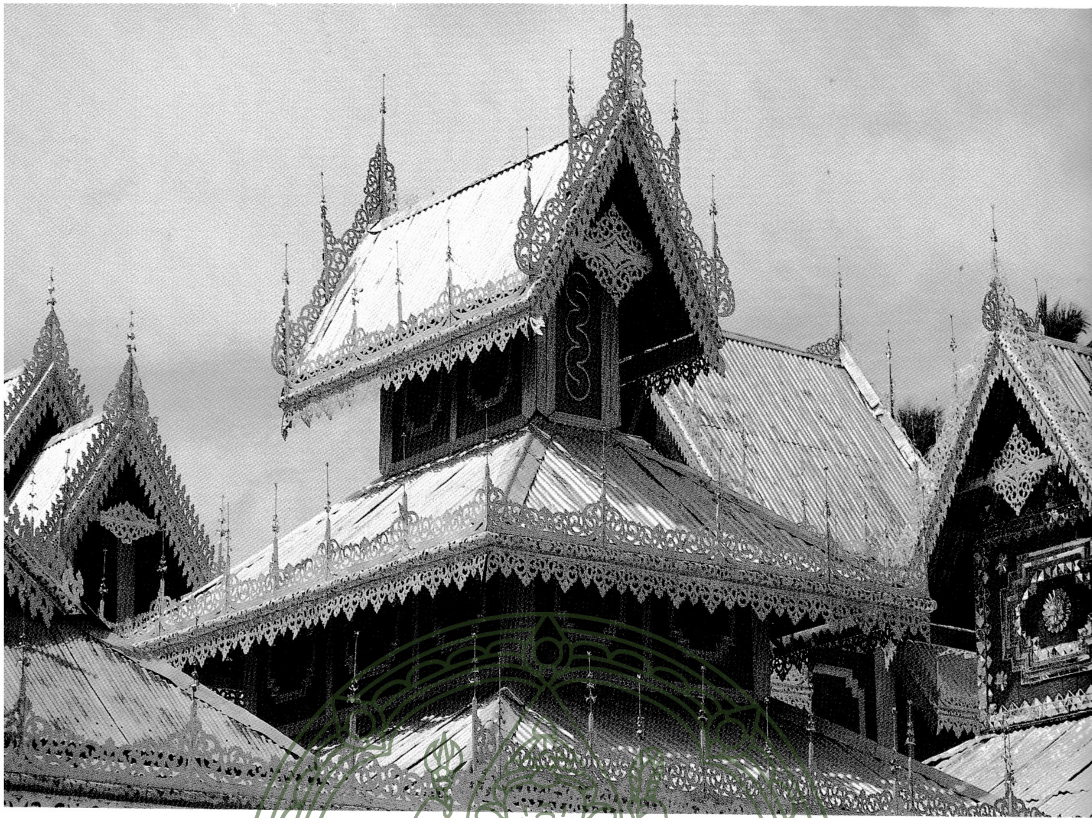
พระอุโบสถทรงมณฑปหลังคารูปพระเจดีย์ห้ายอด

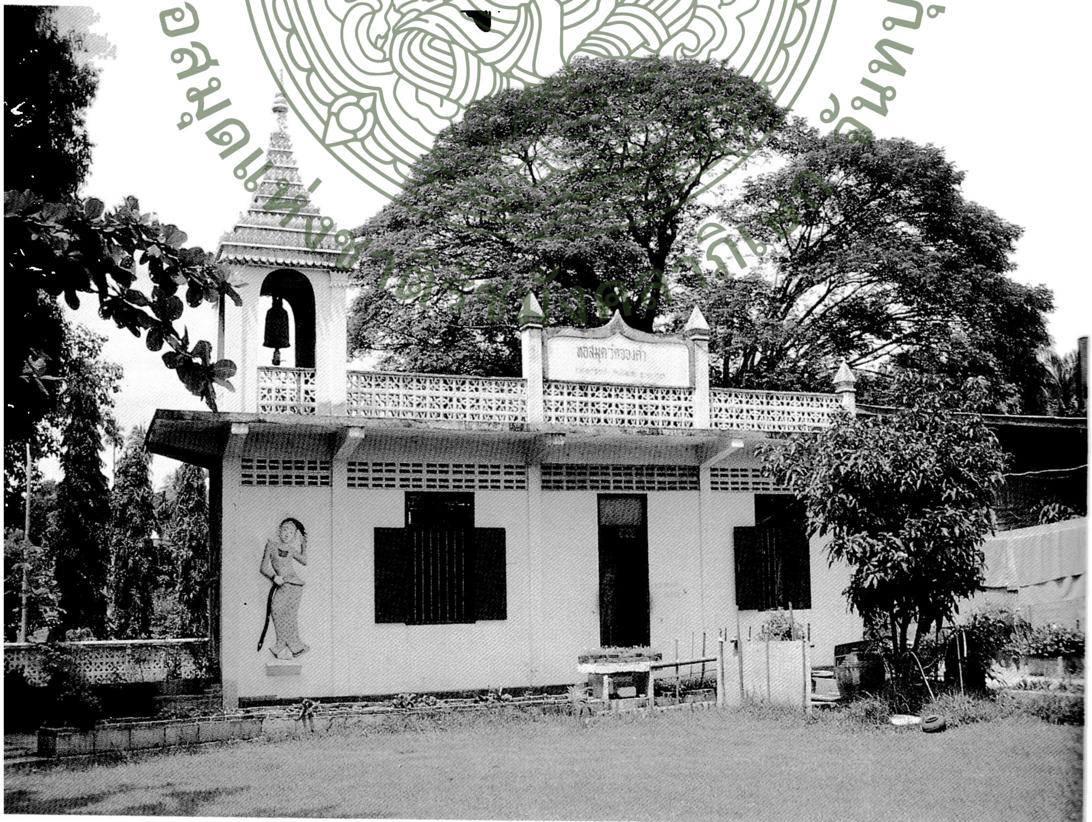
หลวงพ่อโต
พระพุทธรูปฝีมือช่างแบบพม่า

พระเจดีย์
ภาษาไทยใหญ่เรียกกองมู

หลังคาศาลาการเปรียญ (คณะ ๒) หรือวัดจองกลางเดิม

หอระฆัง หอสมุด

ภาพวาดบนกระจกเป็นภาพพุทธประวัติ

ประติมากรรมไม้แกะสลักเรื่องเวสสันดรชาดก

พระมหาชัยพร รักษาการตำแหน่งเจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน

พระก่ำ	ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๘๗ - ๒๔๘๘
พระครูอนุสุตศาสนจักร	ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๘๙ - ๒๕๒๗
พระอนุกูลธรรมโชติ	ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๒๗ - ๒๕๓๕
พระมหาชัยพร	รักษาการ ตำแหน่งเจ้าอาวาสใน พ.ศ. ๒๕๓๕

เจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน

ประวัติ

พระมหาชัยพร นามสกุล จันทร์จร ฉายา ปพฺพชิโน เกิดเมื่อวันที่ ๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๔ ตรงกับวันพฤหัสบดี ขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๔ ปีฉลู อายุ ๓๑ ปี พรรษา ๑๑ บิดาชื่อนายธีระ จันทร์จร มารดาชื่อนางจันทร์ดี จันทร์จร อยู่บ้านเลขที่ ๓๒ ตำบลจองคำ อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน

บรรพชาและอุปสมบท

บรรพชาเป็นสามเณร เมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๐ ณ วัดจองคำ พระครูอนุสุตศาสนจักร วัดจองคำ เป็นพระอุปัชฌาย์

อุปสมบทเป็นพระภิกษุ เมื่อวันที่ ๑๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๔ ณ วัดจองคำ พระญาณวีราคม วัดดอนเจดีย์ ตำบลจองคำ อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน เป็นพระอุปัชฌาย์

การศึกษา

ศึกษาวิชาสามัญที่โรงเรียนบ้านจองคำ สำเร็จการศึกษาชั้นประถมปีที่ ๔ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๔

ศึกษาพระปริยัติธรรมที่สำนักเรียนวัดม่วยต่อ อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน สอบได้ น.ธ.เอก เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๑ และสอบได้ ป.ธ. ๔ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๘

งานปกครอง

พ.ศ. ๒๕๓๓ เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดจองคำ

พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นเจ้าคณะตำบลปางหมูและรักษาการเจ้าอาวาสวัดจองคำ

จำนวนพระภิกษุ สามเณร พ.ศ. ๒๕๓๕

พระภิกษุ ๒๒ รูป

สามเณร ๑๖ รูป

มรรคนายก นายพันธุ์ นาคะปรีชา

งานด้านศิลปวัฒนธรรมสำคัญ
ซึ่งกรมศิลปากรรับผิดชอบ

๑. การค้นพบโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ

โบราณวัตถุ หรือศิลปวัตถุ ที่ซ่อนหรือฝังหรือทอดทิ้งอยู่ ณ ที่ใดโดยพฤติการณ์ซึ่งไม่มีผู้ใดสามารถอ้างว่าเป็นเจ้าของ ไม่ว่าที่ซึ่งซ่อนหรือฝังหรือทอดทิ้ง จะอยู่ในกรรมสิทธิ์หรือความครอบครองของบุคคลใดหรือไม่ ให้ตกเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน ผู้เก็บได้ต้องส่งมอบแก่พนักงานเจ้าหน้าที่หรือพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แล้วมีสิทธิ์จะได้รับรางวัลไม่เกิน ๑ ใน ๓ แห่งค่าของนั้น

วิธีปฏิบัติในการส่งมอบโบราณวัตถุ หรือศิลปวัตถุที่พบหรือเก็บได้ คือผู้ที่เก็บโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่เป็นทรัพย์สินของแผ่นดินได้ ไม่ว่าโดยวิธีใดก็ตามต้องส่งมอบแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ของกรมศิลปากร ที่ใกล้ที่สุด หรือพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาภายใน ๓๖ ชั่วโมง นับแต่วันเวลาที่ได้พบ และให้ผู้รับแจ้งรายงานต่ออธิบดีกรมศิลปากรภายใน เวลา ๗ วัน

คณะกรรมการซึ่งอธิบดีกรมศิลปากรแต่งตั้งให้พิจารณากำหนดค่าของทรัพย์สินและเงินรางวัล จะดำเนินการพิจารณากำหนดฯ ภายในเวลา ๓๐ วัน หากผู้เก็บโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ ไม่พอใจในค่าของทรัพย์สินที่คณะกรรมการฯ กำหนด ให้ยื่นอุทธรณ์ต่ออธิบดีกรมศิลปากรภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันทราบค่าของทรัพย์สินที่กำหนด คำวินิจฉัยของอธิบดีกรมศิลปากรให้ถือเป็นที่สุด

๒. การขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ

อธิบดีกรมศิลปากรพิจารณาเห็นว่าโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ มีคุณค่าในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดีเป็นพิเศษ อธิบดีกรมศิลปากรมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษาขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุนั้น

เมื่อได้มีการขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุใดแล้ว ผู้ใดจะซ่อมแซมแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุไม่ได้ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากอธิบดีกรมศิลปากรเป็นลายลักษณ์อักษร

กรณีที่โบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ขึ้นทะเบียนนั้นชำรุด หักพัง เสียหายหรือสูญหาย ให้ผู้ครอบครองโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุนั้น แจ้งเป็นหนังสือไปยังอธิบดีกรมศิลปากรภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันชำรุด หักพัง เสียหาย หรือสูญหาย

๓. การโอนโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ

การโอนโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้ว ผู้โอนจะต้องแจ้งเป็นหนังสือ โดยระบุชื่อ ที่อยู่ของผู้รับโอนและวัน เดือน ปี ไปยังอธิบดีกรมศิลปากรภายใน ๓๐ วัน แต่ถ้าหากโบราณวัตถุ หรือศิลปวัตถุ เป็นทรัพย์สินของแผ่นดินอยู่ในความดูแลรักษาของกรมศิลปากรจะโอนกันมิได้ เว้นแต่กฎหมายให้อำนาจ

กรณีที่โบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุใดมีเหมือนกันอยู่มากเกินความต้องการ อธิบดีกรมศิลปากร โดยอนุมัติของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการจะโอนโดยวิธีการขายหรือแลกเปลี่ยน เพื่อประโยชน์แห่งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หรือให้เป็นรางวัลหรือค่าแรงงานแก่ผู้ขุดค้นก็ได้

๔. การได้รับกรรมสิทธิ์ในโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้วโดยทางมรดกหรือโดยพินัยกรรม

ผู้ที่ได้รับกรรมสิทธิ์ต้องแจ้งการได้รับกรรมสิทธิ์ไปยังอธิบดีกรมศิลปากรภายใน ๖๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับกรรมสิทธิ์ หากมีผู้ได้รับกรรมสิทธิ์ในโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุเดียวกันหลายคน เมื่อได้มีการมอบหมายให้ผู้มีกรรมสิทธิ์ร่วมคนใดคนหนึ่งเป็นผู้แจ้งการรับกรรมสิทธิ์ และผู้ได้รับมอบหมายได้ปฏิบัติการแจ้งแล้วภายในกำหนดเวลาดังกล่าว ให้ถือว่าผู้มีกรรมสิทธิ์ร่วมทุกคนได้ปฏิบัติการแจ้งนั้นแล้ว

๕. การค้าโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ

กฎหมายห้ามมิให้ผู้ใดทำการค้าโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ เว้นแต่จะได้รับใบอนุญาตจากอธิบดีกรมศิลปากร

กรณีที่อธิบดีกรมศิลปากรมีคำสั่งไม่อนุญาตตามคำขอ ผู้ขอมีสิทธิ์อุทธรณ์คำสั่งของอธิบดีกรมศิลปากรต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการได้ภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันทราบคำสั่ง คำวินิจฉัยของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการให้เป็นที่สุด

ผู้ใดได้รับอนุญาตให้ทำการค้าโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ ต้องแสดงใบอนุญาตไว้ในที่ซึ่งเห็นได้ง่ายในสถานการค้า และต้องทำบัญชีแสดงรายการโบราณวัตถุและศิลปวัตถุที่อยู่ในความครอบครองของตนตามแบบที่อธิบดีกรมศิลปากรกำหนดให้ถูกต้องตรงตามความเป็นจริง และรักษาบัญชีนั้นไว้ในสถานการค้าโบราณวัตถุและศิลปวัตถุนั้น

๖. การแสดงโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุให้บุคคลชมโดยเรียกเก็บค่าเข้าชม

กฎหมายกำหนดห้ามมิให้ผู้ใดแสดงโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุให้บุคคลชม โดยเรียกเก็บค่าชมเป็นปกติ ยกเว้นแต่จะได้รับใบอนุญาตจากอธิบดีกรมศิลปากร

กรณีที่อธิบดีกรมศิลปากรมีคำสั่งไม่อนุญาตตามคำขอ ผู้ขอมีสิทธิ์อุทธรณ์คำสั่งของอธิบดีกรมศิลปากรต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการได้ภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันทราบคำสั่ง คำวินิจฉัยของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการให้เป็นที่สุด

ผู้ใดได้รับอนุญาตให้แสดงโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุให้บุคคลชม ต้องแสดงใบอนุญาตไว้ในที่ที่เห็นได้ง่ายในสถานการแสดงของตน และต้องทำบัญชีแสดงรายการโบราณวัตถุและศิลปวัตถุที่มีอยู่ในความครอบครองของตน ตามแบบที่อธิบดีกรมศิลปากรกำหนดให้ถูกต้องตรงตามความเป็นจริง และรักษาบัญชีนั้นไว้ในสถานการแสดงโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุนั้น

๗. การส่งหรือนำโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุออกนอกราชอาณาจักร

การส่งหรือนำโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุออกนอกราชอาณาจักร แยกได้เป็น ๒ ลักษณะคือ

- การส่งหรือนำโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุออกนอกราชอาณาจักรเป็นการเด็ดขาด กฎหมายกำหนดห้ามมิให้ผู้ใดส่งหรือนำโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ ไม่ว่าจะเป็นโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ได้ขึ้นทะเบียนหรือไม่ขึ้นทะเบียนก็ตามออกนอกราชอาณาจักร ยกเว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากอธิบดีกรมศิลปากร และต้องส่งค่าธรรมเนียมตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง

- การส่งโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุออกนอกราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราว ต้องยื่นคำขอรับใบอนุญาตต่ออธิบดีกรมศิลปากร เมื่ออธิบดีกรมศิลปากรเห็นสมควร หรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการวินิจฉัยให้ออกใบอนุญาตให้ผู้ยื่นคำขอส่งโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุออกนอกราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราว และผู้ส่งได้ยินยอมปฏิบัติตามเงื่อนไข วิธีการ และข้อกำหนดว่าด้วยการวางเงินประกัน และหรือการชำระค่าปรับตามที่กำหนดในกฎกระทรวงเกี่ยวกับการส่งโบราณวัตถุและศิลปวัตถุออกนอกราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราวแล้ว อธิบดีกรมศิลปากรออกใบอนุญาตให้ผู้ยื่นเรื่องราวส่งหรือนำวัตถุออกนอกราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราวได้

กรณีที่อธิบดีกรมศิลปากรมีคำสั่งไม่อนุญาต ผู้ขอมีสิทธิ์อุทธรณ์คำสั่งของอธิบดีกรมศิลปากรต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันทราบคำสั่ง คำวินิจฉัยของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการให้เป็นที่สุด

ถ้าโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ขออนุญาตส่ง หรือนำออกนอกราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราว มิได้ส่งหรือนำกลับเข้ามาในราชอาณาจักร ตามวัน เดือน ปี ที่กำหนดไว้ในใบอนุญาตให้ริบเงินประกัน เป็นค่าปรับ

๘. การส่งหรือนำโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ ที่เป็นปูชนียวัตถุหรือศาสนวัตถุออกนอกราชอาณาจักร

ไม่อนุญาตให้ส่งหรือนำพระพุทธรูป ศาสนวัตถุ ปูชนียวัตถุ ชิ้นส่วนดังกล่าวออกนอกราชอาณาจักร ยกเว้นแต่การส่งหรือนำไปเป็นกรณีพิเศษ คือ

- เพื่อการสักการบูชา
- เพื่อการศึกษาวิจัย
- เพื่อการเผยแพร่เกียรติคุณ
- เพื่อแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม หรือโบราณคดี โดยผู้ขออนุญาตนำ/ส่งออกเป็นกรณีพิเศษนี้ จะต้องแสดงหลักฐานเป็นเอกสารรับรองจากองค์การ สมาคม หรือสถาบันที่เกี่ยวข้องกับศาสนา หรือศิลปวัฒนธรรม หรือจากส่วนราชการ หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่เชื่อถือได้ว่าจะส่งหรือนำออกนอกราชอาณาจักร เพื่อกรณีดังกล่าวข้างต้น

อนึ่ง คำว่า **พระพุทธรูป** หมายความว่า ประติมากรรมที่ทำเป็นรูปบูชาเคารพแทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่ว่าจะเป็นพระพุทธรูปนิกายใด หรือที่ว่าผ่านแดนมาจากประเทศอื่น แต่ไม่นับรวมพระเครื่องประจำตัว

ปูชนียวัตถุ หมายความว่า วัตถุซึ่งเป็นสิ่งที่เคารพบูชาทางศาสนา ได้แก่ พระพิมพ์ พระโพธิสัตว์ รูปจำลองพระสงฆ์

ศาสนวัตถุ หมายความว่า วัตถุซึ่งเป็นสิ่งที่เคารพบูชา หรือเป็นเครื่องหมายแทนพระพุทธศาสนา ได้แก่ ธรรมจักร พัทธสีมา รอยพระพุทธบาท ช่อฟ้า พัดยศ ฉัตรยอดเจดีย์ นภศูลยอดปรางค์ ธรรมาสน์

๙. การตรวจพิสูจน์โบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ

อธิบดีกรมศิลปากรแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจพิสูจน์โบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ โดยคณะกรรมการฯ จะรับตรวจพิสูจน์เฉพาะโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุดังนี้

- ประติมากรรมเนื่องในศาสนา ได้แก่ พระพุทธรูป เทวรูป และพระพิมพ์
- เครื่องปั้นดินเผา และเครื่องถ้วยประเภทต่าง ๆ
- เหรียญกษาปณ์ และเหรียญที่ระลึก
- อื่น ๆ แล้วแต่ดุลยพินิจของคณะกรรมการตรวจพิสูจน์ ทั้งนี้ ผู้นำโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุมาตรวจพิสูจน์ จะต้องชำระค่าธรรมเนียมตามระเบียบ

๑๐. การขออนุญาตถ่ายภาพโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ

ผู้ซึ่งมีความประสงค์ที่จะเข้าถ่ายภาพศิลปวัตถุหรือโบราณวัตถุในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค จะต้องกรอกข้อความลงในแบบแจ้งความประสงค์ขอถ่ายภาพศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ และกรอกรายการศิลปวัตถุหรือโบราณวัตถุโดยละเอียด ยื่นต่อผู้อำนวยการกองพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายเป็นเวลาอย่างน้อย ๗ วัน ก่อนเวลานัดหมายจะมาถ่ายภาพ เว้นแต่กรณีเร่งด่วนที่ได้รับอนุญาตเป็นพิเศษจากอธิบดีกรมศิลปากร และในกรณีซึ่งผู้ขอถ่ายอยู่ในส่วนภูมิภาค และต้องการขอถ่ายภาพในพิพิธภัณฑ์ในส่วนภูมิภาคนั้น ก็ให้ยื่นขออนุญาตผ่านหัวหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาตินั้น ๆ ถ้าผู้ขออนุญาตไม่มาถ่ายภาพตามวัน เวลา กำหนดที่ได้นัดหมายไว้ก็ถือว่าผู้นั้นสละสิทธิ์ จะต้องทำการขออนุญาตใหม่ ผู้ขอถ่ายภาพจะต้องจัดทำสำเนาภาพถ่ายให้กองพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จำนวน ๑ ชุด ตามรายการบัญชีที่ขอถ่ายภาพ ในกรณีที่ถ่ายภาพด้วยฟิล์มขาว-ดำ หรือฟิล์มสี จะต้องมอบภาพขนาดไม่ต่ำกว่า ๓ นิ้ว x ๕ นิ้ว และถ้าถ่ายด้วยฟิล์มสไลด์จะต้องส่งมอบ จำนวน ๑ ชุด

หากผู้ขอถ่ายภาพจะเขียนคำบรรยาย เพื่อตีพิมพ์หรือโฆษณาเผยแพร่ จะต้องนำคำบรรยายหรือคำโฆษณาให้กองพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพิจารณาก่อนตีพิมพ์ ในการเขียนคำบรรยายอธิบายศิลปโบราณวัตถุของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติแต่ละแห่งได้ภาพให้แจ้งชื่อของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาตินั้น ๆ ด้วย และถ้าหากพิมพ์ภาพศิลปวัตถุหรือโบราณวัตถุในที่ซึ่งไม่เหมาะสม หรือจัดทำคำบรรยาย คำโฆษณาไม่ถูกต้อง จะไม่ได้รับอนุญาตให้ตีพิมพ์ภาพนั้น ๆ

เมื่อจัดพิมพ์ภาพศิลปวัตถุหรือโบราณวัตถุลงในหนังสือหรือสิ่งพิมพ์เรียบร้อยแล้ว จะต้องส่งให้กองพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติจำนวน ไม่ต่ำกว่า ๒ เล่ม หรือ ๒ ชุด ภายในระยะเวลา ๑๕ วัน หลังจากการตีพิมพ์

๑๑. การขึ้นทะเบียนโบราณสถาน

อธิบดีกรมศิลปากรมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษา ขึ้นทะเบียนโบราณสถานใด ๆ ที่อธิบดีเห็นสมควร และมีอำนาจกำหนดเขตที่ดินตามที่เห็นสมควรเป็นเขตโบราณสถาน ซึ่งให้ถือว่าเป็นโบราณสถานด้วย ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการดูแลรักษาและการควบคุมโบราณสถาน

การเพิกถอนหรือแก้ไขเพิ่มเติมการขึ้นทะเบียนโบราณสถาน ให้กระทำได้โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

กรณีที่โบราณสถานที่อธิบดีกรมศิลปากรจะประกาศขึ้นทะเบียนนั้น มีเจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย อธิบดีกรมศิลปากรจะมีหนังสือแจ้งให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองทราบ ถ้าเจ้าของหรือผู้ครอบครองไม่พอใจ ให้มีสิทธิร้องต่อศาลภายในกำหนด ๓๐ วัน นับแต่วันที่

อธิบดีกรมศิลปากรแจ้งให้ทราบ ขอให้ศาลมีคำสั่งให้อธิบดีกรมศิลปากรระงับการขึ้นทะเบียน หรือการกำหนดเขตที่ดินให้เป็นโบราณสถานแล้วแต่กรณี หากเจ้าของผู้ครอบครองมิได้ร้องต่อศาล หรือศาลมีคำสั่งคดีถึงที่สุด ให้ยกคำร้องขอของเจ้าของหรือผู้ครอบครอง อธิบดีกรมศิลปากรดำเนินการขึ้นทะเบียนได้

หากโบราณสถานที่มีเจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย และอธิบดีกรมศิลปากร ได้ประกาศขึ้นทะเบียนไว้ ชำรุด หักพัง หรือเสียหาย ไม่ว่าด้วยประการใด ๆ ให้เจ้าของหรือผู้ครอบครอง โบราณสถานนั้น แจ้งการชำรุด หักพังหรือเสียหายเป็นหนังสือไปยังอธิบดีกรมศิลปากรภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันที่เกิดชำรุด หักพังหรือเสียหาย

๑๒. การซ่อมแซมโบราณสถาน

อธิบดีกรมศิลปากรมีอำนาจสั่งให้พนักงานเจ้าหน้าที่หรือบุคคลใด ๆ ทำการซ่อมแซมหรือกระทำด้วยประการใด ๆ อันเป็นการบูรณะหรือรักษาไว้ให้คงสภาพเดิมได้ แต่ต้องมีหนังสือแจ้งให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองทราบก่อน

๑๓. การโอนโบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้ว และมีเจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย

การโอนโบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้แล้ว ผู้โอนต้องแจ้งการโอนเป็นหนังสือระบุชื่อที่อยู่ ของผู้รับโอน วัน เดือน ปี ที่โอนไปยังอธิบดีกรมศิลปากร ภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันโอน

๑๔. การได้รับกรรมสิทธิ์โบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้วโดยทางมรดกหรือโดยพินัยกรรม

การได้รับกรรมสิทธิ์โบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้วโดยทางมรดกหรือโดยพินัยกรรมต้องแจ้งการได้รับกรรมสิทธิ์ไปยังอธิบดีกรมศิลปากรภายใน ๖๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับกรรมสิทธิ์ กรณีที่มีผู้ได้รับกรรมสิทธิ์โบราณสถานเดียวกันหลายคน เมื่อได้มีการมอบหมายให้ผู้มีกรรมสิทธิ์ร่วมคนใดคนหนึ่งเป็นผู้แจ้งการรับกรรมสิทธิ์ และผู้ได้รับมอบหมายได้ปฏิบัติการแจ้งนั้นแล้วภายในกำหนดเวลาดังกล่าว ให้ถือว่าผู้มีกรรมสิทธิ์ร่วมทุกคนได้ปฏิบัติการแจ้งนั้นแล้วด้วย

๑๕. การควบคุมดูแลโบราณสถานและเขตโบราณสถาน

กฎหมายกำหนดห้ามมิให้ผู้ใดซ่อมแซม แก้ไข เปลี่ยนแปลง โบราณสถาน หรือขุดค้นสิ่งใด ๆ ภายในบริเวณโบราณสถาน เว้นแต่อธิบดีกรมศิลปากรจะมีคำสั่ง หรือได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากอธิบดีกรมศิลปากร ซึ่งอธิบดีกรมศิลปากรมีอำนาจที่จะกำหนดเงื่อนไขให้ปฏิบัติตามด้วย

ภายในเขตโบราณสถานซึ่งอธิบดีกรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนไว้ ผู้ใดจะปลูกสร้างอาคารภายในเขตดังกล่าวไม่ได้ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากอธิบดีกรมศิลปากร

หากผู้ใดปลูกสร้างอาคารโดยมิได้รับอนุญาต อธิบดีกรมศิลปากรมีอำนาจ

- สั่งระงับการก่อสร้าง และให้รื้อถอนอาคารหรือส่วนแห่งอาคารนั้นภายในกำหนด ๖๐ วัน นับแต่วันได้รับคำสั่ง

- หากยังขัดขืนไม่ระงับการก่อสร้าง หรือรื้อถอนอาคารหรือส่วนแห่งอาคารตามคำสั่งอธิบดีกรมศิลปากร อธิบดีกรมศิลปากรมีอำนาจดำเนินการรื้อถอนอาคารหรือส่วนแห่งอาคารได้

เจ้าของ หรือผู้ครอบครอง หรือผู้ปลูกสร้างที่ขัดขืนคำสั่งของอธิบดีกรมศิลปากร ถือว่ามีความผิดฐานขัดคำสั่งเจ้าพนักงาน และไม่มีสิทธิ์เรียกร้องค่าเสียหายหรือดำเนินคดีแก่ผู้รื้อถอน ไม่ว่าด้วยประการใดทั้งสิ้น

สัมภาระที่รื้อถอน เจ้าของต้องขนย้ายออกไปจากเขตโบราณสถานภายในกำหนด ๑๕ วัน นับแต่วันรื้อถอนเสร็จ หากเจ้าของไม่ขนย้ายออกไปภายในกำหนด ให้อธิบดีกรมศิลปากรจัดการขายทอดตลาดสัมภาระนั้น เงินที่ได้จากการขายเมื่อหักค่าใช้จ่ายในการรื้อถอนและการขายแล้ว เหลือเท่าใดให้คืนให้เจ้าของสัมภาระ

๑๖. กำแพงเมือง คูเมือง

เนื่องจากจังหวัดบางจังหวัดได้เคยรื้อทำลายกำแพงเมืองโบราณ โดยอ้างเหตุผลว่าเพื่อจัดประโยชน์แก่กิจการอย่างใดอย่างหนึ่งของจังหวัด เช่น เพื่อขยายเส้นทางคมนาคมบ้าง เพื่อปลูกสร้างสถานที่ราชการบ้าง ซึ่งเป็นการขัดและผิดต่อการสงวนรักษาโบราณสถาน เพราะกำแพงเมืองคูเมือง นั้นมีคุณค่าอย่างสูงทางประวัติศาสตร์จึงควรให้จังหวัดต่าง ๆ รักษากำแพงเมืองและคูเมืองของโบราณไว้ให้มากที่สุด

คณะรัฐมนตรีได้ประชุมปรึกษาเมื่อ วันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๐๘ มีมติให้กำหนดหลักการว่า ให้สงวนรักษากำแพงเมืองและคูเมืองโบราณในจังหวัดต่าง ๆ ไว้

๑๗. การก่อสร้างอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างใด ๆ ใกล้เคียงโบราณสถาน

เนื่องจากมีการก่อสร้างอาคารและสิ่งปลูกสร้างบางอย่างใกล้เคียงกับโบราณสถาน เช่น ใกล้เคียงอนุสาวรีย์ พระอุโบสถ หรือบริเวณประวัติศาสตร์สถาน เป็นต้น ทำให้โบราณสถานหรือประวัติศาสตร์สถานอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ ขาดความสง่างาม เพราะถูกปิดบังด้วยอาคารที่ก่อสร้างขึ้นใหม่ บางโอกาสโบราณสถานบางแห่งอาจทรุดพัง เพราะได้รับความสะเทือนในขณะที่กำลังมีการก่อสร้างอาคาร

คณะรัฐมนตรีได้ประชุมปรึกษาเมื่อวันที่ ๑๖ เมษายน ๒๕๑๘ มีมติให้ส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจใดที่จะมีการก่อสร้างอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างใกล้เคียงโบราณสถานขอให้หารือไปยังกรมศิลปากรก่อน เพื่อประโยชน์ในการสงวนรักษาสมบัติทางวัฒนธรรมของชาติให้ยืนยงตลอดไป

๑๘. การก่อสร้างอนุสาวรีย์แห่งชาติ

คณะรัฐมนตรีได้ประชุมปรึกษากันเมื่อวันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๒๐ มีมติให้กรมศิลปากรเป็นผู้รับผิดชอบ อนุมัติหรือไม่อนุมัติ หรือทักท้วง หรือห้ามปราม การสร้างอนุสาวรีย์บุคคลสำคัญของชาติไทย โดยให้คำนึงถึงความเหมาะสมเกี่ยวกับรูปลักษณะและสถานที่ตั้ง ทั้งนี้ก่อนที่จะดำเนินการก่อสร้างให้ทั้งฝ่ายราชการ และฝ่ายเอกชนต้องขออนุญาตตามระเบียบก่อน

การก่อสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์ หรืออนุสาวรีย์บุคคลสำคัญ ให้แนบเอกสารดังนี้

๑. พระราชประวัติของพระมหากษัตริย์ หรือประวัติบุคคลสำคัญที่จะนำมาก่อสร้างอนุสาวรีย์

๒. เหตุผลและวัตถุประสงค์

๓. แผนผัง บริเวณสถานที่ที่จะประดิษฐาน พร้อมทั้งบริเวณใกล้เคียง

๔. รูปลักษณะ ขนาด แบบรายการ แผนผัง และรายละเอียดอื่น ๆ ในการก่อสร้างรวมทั้งคำจารึก

๕. หน่วยงานหรือบุคคล หรือนิติบุคคลที่รับผิดชอบในการดำเนินงานก่อสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์ หรืออนุสาวรีย์บุคคลสำคัญ

๑๙. การจำลองพระพุทธรูปสำคัญ

คณะรัฐมนตรีได้ประชุมปรึกษากันเมื่อวันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๒๐ มีมติว่าการจำลองพระพุทธรูปสำคัญ และพระบรมรูปของพระบรมราชจักรีวงศ์ จะต้องได้รับพระบรมราชานุญาต โดยให้เสนอผ่านกรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ และสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี

การจำลองพระพุทธรูปสำคัญ ให้แนบเอกสารดังนี้

๑. ชื่อและประวัติความสำคัญของพระพุทธรูปที่ขอจำลอง

๒. เหตุผลและวัตถุประสงค์ที่ขอจำลองพระพุทธรูป

๓. รูป ลักษณะ ขนาด หรือแบบรายการของพระพุทธรูปที่จำลองแล้ว

๔. จำนวนที่ขอจำลอง และชนิดของวัสดุที่ใช้จำลอง

๕. รายละเอียดอื่น ๆ รวมทั้งชื่อหน่วยงาน บุคคล หรือนิติบุคคลที่รับผิดชอบดำเนินการจำลองพระพุทธรูปสำคัญ

ในกรณีที่ผู้ขออนุญาตประสงค์จะขอให้กรมศิลปากรพิจารณาในขั้นหลักการและความดำริริเริ่ม ผู้ขออนุญาตจะแนบเอกสารเฉพาะข้อ ๑ และข้อ ๒ ก็ได้ แต่ในกรณีการพิจารณาอนุญาตหรือไม่อนุญาต ในการก่อสร้างหรือการจำลองนั้น ผู้ขออนุญาตจะต้องส่งเอกสารประกอบการพิจารณาตามข้ออื่นที่กำหนดไว้ ทั้งนี้เว้นไว้แต่ในกรณีที่ผู้ขออนุญาตมอบให้กรมศิลปากรเป็นผู้ออกแบบและดำเนินการก่อสร้าง

อนึ่ง ในการพิจารณาคำขออนุญาตก่อสร้างและประดิษฐานพระบรมราชานุสาวรีย์พระมหากษัตริย์ในพระบรมราชจักรีวงศ์ และคำขออนุญาตจำลองพระพุทธรูปสำคัญนั้น เมื่อกรมศิลปากรพิจารณาเห็นชอบแล้ว ให้นำเสนอรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อนำความกราบบังคมทูลขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต โดยผ่านสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ตามมติคณะรัฐมนตรีต่อไป จากนั้นผู้ขออนุญาตจึงจะดำเนินการก่อสร้างได้ เมื่อได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากกรมศิลปากรแล้วเท่านั้น และการเปลี่ยนแปลงรายการหรือรายละเอียดใด ๆ ในการก่อสร้างภายหลังได้รับอนุญาตแล้ว จะต้องแจ้งเป็นลายลักษณ์อักษรถึงอธิบดีกรมศิลปากร ได้รับอนุญาตแล้วจึงจะเปลี่ยนแปลงได้

๒๐. การคุ้มครองเอกสารราชการ

ตามหนังสือที่ สร ๐๒๐๑/ว.๕ ลงวันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๒๐ คณะรัฐมนตรีมีมติเกี่ยวกับการคุ้มครองเอกสารราชการ ดังนี้

๑. ก่อนการทำลายเอกสารให้ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานของรัฐบาลที่เรียกชื่ออย่างอื่น มอบสำเนาบัญชีเอกสารที่ต้องการทำลายให้กรมศิลปากร ๑ ชุด เพื่อพิจารณาคัดเลือก

๒. เอกสารที่ได้รับการพิจารณาคัดเลือกให้เก็บเป็นการถาวร แต่อายุไม่เกิน ๒๕ ปี หน่วยงานเจ้าของเอกสารจะส่งมอบให้กองจดหมายเหตุแห่งชาติเก็บรักษาก็ได้ หากจะเก็บรักษาไว้เองให้ส่งสำเนาบัญชีรายชื่อเอกสารที่เก็บนั้นแก่กองจดหมายเหตุแห่งชาติ ๑ ชุด

๓. เอกสารที่มีอายุเกิน ๒๕ ปี (ก่อน พ.ศ. ๒๔๙๕) ให้ส่งมอบกองจดหมายเหตุแห่งชาติ ภายใน พ.ศ. ๒๕๒๔ ส่วนเอกสารหลัง พ.ศ. ๒๔๙๕ เมื่ออายุเกิน ๒๕ ปี ให้ส่งมอบกองจดหมายเหตุแห่งชาติตามลำดับ เว้นแต่หน่วยงานนั้นจะมีกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับกำหนดไว้โดยเฉพาะ หรือหน่วยงานเจ้าของเอกสารจะมีข้อตกลงกับกรมศิลปากรเป็นอย่างอื่น

๔. บรรดาเอกสารลับให้ถือปฏิบัติตามระเบียบว่าด้วยการรักษาความปลอดภัยแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๑๗

๒๑. การคุ้มครองลิขสิทธิ์

ลิขสิทธิ์ เป็นทรัพย์สินทางปัญญาอันเป็นผลผลิตจากการใช้สติปัญญาของอัจฉริยบุคคลที่ได้ลงทุนใช้สติปัญญา ความรู้ ความสามารถ อันเป็นเอกลักษณ์หรือพรสวรรค์ส่วนบุคคลให้ได้ผลงาน

ขึ้นมา กฎหมายลิขสิทธิ์จึงมีวัตถุประสงค์ในการให้ความคุ้มครองแก่ผู้สร้างสรรค์นั่นเอง ผู้ใดจะทำซ้ำหรือดัดแปลง หรือโฆษณา หรือทำประการใด ก็จำเป็นที่จะต้องขออนุญาตผู้สร้างสรรค์ที่เป็นเจ้าของลิขสิทธิ์นั้น

เจ้าของลิขสิทธิ์จะได้รับประโยชน์จากวัตถุประสงค์ของกฎหมายลิขสิทธิ์ ๒ ประการ คือ

ประการแรก กฎหมายลิขสิทธิ์คุ้มครองลิขสิทธิ์ คุ้มครองผลประโยชน์อันพึงมีพึงได้สำหรับผู้ที่ได้ใช้ความรู้ ความสามารถ ความวิริยะอุตสาหะสร้างผลงานขึ้นมา คือให้ความคุ้มครองแก่ผู้ที่มีความคิดริเริ่มที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

ประการที่สอง เป็นการส่งเสริมให้มีการสร้างสรรค์ขึ้นมา เมื่อเราทราบว่าความคิดของเราเมื่อสร้างสรรค์ผลงานขึ้นมา กฎหมายให้ความคุ้มครอง ผู้ใดจะมาทำซ้ำลอกเลียนไม่ได้ ก็จะทำให้ผู้สร้างผลงานมีกำลังใจที่จะใช้สติปัญญาสร้างผลงาน

อายุแห่งการคุ้มครองลิขสิทธิ์ โดยทั่วไปมีอยู่ตลอดอายุของผู้สร้างสรรค์และมีอยู่ต่อไปอีกเป็นเวลา ๕๐ ปี นับแต่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย และในกรณีที่การสร้างสรรค์ผลงาน ไม่ได้สร้างสรรค์แต่เพียงผู้เดียว อายุแห่งการคุ้มครองลิขสิทธิ์จะมีอยู่ต่อไปอีก ๕๐ ปี นับแต่ผู้สร้างสรรค์ร่วมคนสุดท้ายถึงแก่ความตาย หากผู้สร้างสรรค์ร่วมถึงแก่ความตายก่อนที่ได้มีการโฆษณา งานนั้นจะมีอายุแห่งการคุ้มครองลิขสิทธิ์อยู่เป็นเวลาอีก ๕๐ ปี นับแต่การโฆษณา

การละเมิดลิขสิทธิ์ คือการที่บุคคลใดกระทำการที่กฎหมายให้สิทธิ์แก่เจ้าของลิขสิทธิ์แต่ผู้เดียวกระทำได้ โดยมิได้รับความยินยอมจากเจ้าของลิขสิทธิ์ ในการละเมิดลิขสิทธิ์ได้มีบทกำหนดโทษไว้ดังนี้

๑. การละเมิดลิขสิทธิ์โดยทางตรง หมายถึงการทำซ้ำหรือดัดแปลงนำออกโฆษณาโดยมิได้รับอนุญาต และกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดกับงานแพร่เสียงแพร่ภาพอันมีลิขสิทธิ์ ก็ถือเป็นการกระทำเพื่อการค้า ผู้กระทำต้องระวางโทษปรับตั้งแต่ ๒๐,๐๐๐ - ๒๐๐,๐๐๐ บาท หรือจำคุกไม่เกิน ๑ ปี และปรับตั้งแต่ ๒๐.๐๐๐ - ๒๐๐,๐๐๐ บาท

๒. การละเมิดลิขสิทธิ์โดยทางอ้อม หมายความว่า ผู้นั้นไม่ได้ทำเอง แต่รู้อยู่แล้วว่าผลงานนั้นเป็นผลงานที่คนอื่นมีลิขสิทธิ์อยู่แล้ว และทำประการใดประการหนึ่ง คือขาย ให้เช่า ให้เช่าซื้อ หรือเสนอขาย เสนอให้เช่า เสนอให้เช่าซื้อ นำออกโฆษณาแจกจ่ายในลักษณะที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าของลิขสิทธิ์ นำหรือส่งเข้ามาในราชอาณาจักรเพื่อการใด ๆ นอกจากเพื่อใช้เป็นการส่วนตัว ต้องระวางโทษปรับตั้งแต่ ๕,๐๐๐ - ๕๐,๐๐๐ บาท แต่ถ้าเป็นการกระทำเพื่อการค้า ผู้กระทำต้องระวางโทษปรับตั้งแต่ ๑๐,๐๐๐ - ๑๐๐,๐๐๐ บาท หรือจำคุกไม่เกิน ๖ เดือน และปรับตั้งแต่ ๑๐,๐๐๐ - ๑๐๐.๐๐๐ บาท

นอกจากนี้ผู้กระทำผิดที่จะต้องระวางโทษตามพระราชบัญญัติ เมื่อพ้นโทษและยังไม่ครบกำหนด ๕ ปี กระทำความผิดต่อพระราชบัญญัติอีก ต้องระวางโทษทวีคูณ

สิ่งของที่ได้ทำขึ้นหรือนำเข้ามาในราชอาณาจักรอันเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ นี้ ให้ตกเป็นของเจ้าของลิขสิทธิ์ ค่าปรับให้จ่ายแก่เจ้าของลิขสิทธิ์ครึ่งหนึ่งหลวงครึ่งหนึ่ง แต่ทั้งนี้ ไม่ตัดสิทธิ์ของเจ้าของลิขสิทธิ์ที่จะไปเรียกค่าเสียหายในทางแพ่งสำหรับส่วนที่ยังขาดอยู่ อย่างไรก็ตาม ความผิดในเรื่องลิขสิทธิ์นี้ เป็นความผิดอันยอมความกันได้

อายุแห่งการฟ้องร้องคดีละเมิดสิทธิ์มีกำหนด ๓ ปี นับแต่วันที่เจ้าของลิขสิทธิ์รู้ถึงการละเมิด แต่ต้องไม่เกิน ๑๐ ปี นับแต่วันที่มีการละเมิดลิขสิทธิ์

๒๒. การพิมพ์หนังสือแจกในงานกุศล

หนังสือและเอกสารที่กรมศิลปากรเป็นผู้ที่มีลิขสิทธิ์สืบทอด หรือได้รับมอบอำนาจให้ดำเนินการเกี่ยวกับลิขสิทธิ์ หรือหนังสือที่หน่วยงานในกรมศิลปากรค้นคว้าเรียบเรียงขึ้นตามสาขางานที่หน่วยงานนั้น ๆ เกี่ยวข้องรับผิดชอบดำเนินการอยู่ กรมศิลปากรยินดีอนุญาตให้พิมพ์เผยแพร่ในงานกุศลได้ เว้นแต่หนังสือและเอกสารที่ควรสงวนไว้เป็นความลับไม่สมควรนำออกตีพิมพ์เผยแพร่ในปัจจุบัน หรือหนังสือที่กรมศิลปากรมีโครงการดำเนินการอย่างอื่นไว้แล้ว

ฉะนั้น ผู้ใดต้องการพิมพ์หนังสือดังกล่าวข้างต้นเพื่อแจกเป็นวิทยาทานหรือแจกเพื่อการกุศลสาธารณประโยชน์ หรือแจกเป็นมิตรพลีในงานมงคล หรืออวมงคล หรืองานอื่น ๆ ซึ่งมิได้เป็นไปเพื่อประโยชน์แห่งการค้า โดยให้แจ้งความจำนงแก่ผู้อำนวยการกองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร หรือผู้แทน การขออนุญาตจะต้องขอล่วงหน้าไปไม่น้อยกว่า ๓๐ วัน ในกรณีที่จะต้องจัดพิมพ์โดยรีบด่วนซึ่งผู้ขออนุญาตไม่สามารถขออนุญาตล่วงหน้าได้ก่อน ๓๐ วัน เมื่อผู้อำนวยการกองวรรณคดีและประวัติศาสตร์พิจารณาแล้ว เห็นว่าหนังสือที่จะพิมพ์นั้นเป็นเรื่องใหญ่ ถ้าจะมอบต้นฉบับให้ผู้อนุญาตไปจัดพิมพ์เองจะไม่เสร็จเรียบร้อยทันแจกในวันงานได้ กรมศิลปากรจะจัดหาโรงพิมพ์ที่พิมพ์ได้รวดเร็วและเรียบร้อยให้เอง โดยให้โรงพิมพ์ติดต่อค่าใช้จ่ายทั้งหมดจากผู้ขออนุญาตพิมพ์ และผู้ขออนุญาตพิมพ์จะต้องปฏิบัติดังนี้

๑. หนังสือที่จะพิมพ์แจกจ่ายเป็นกุศลวิทยาทานโดยมิได้มุ่งประโยชน์เพื่อการค้า ต้องขออนุญาตพิมพ์จำนวนไม่น้อยกว่า ๕๐๐ เล่ม

๒. ต้องจ่ายหนังสือเป็นประโยชน์ให้แก่กรมศิลปากรร้อยละ ๒๐ ของจำนวนที่พิมพ์ แต่ทั้งนี้ ไม่เกิน ๔๐๐ เล่ม ไม่ว่าจะขออนุญาตพิมพ์จำนวนเท่าใดก็ตาม

๓. การส่งหนังสือที่พิมพ์ให้กรมศิลปากร ให้นำส่งทันทีที่พิมพ์เสร็จหรือภายใน ๑๕ วัน

๔. ถ้าส่งไม่ครบจำนวนที่กำหนดไว้ ต้องชดใช้เงินแทนหนังสือตามราคาที่ผู้อำนวยการกองวรรณคดีและประวัติศาสตร์หรือผู้แทน กำหนดให้

๕. หนังสือที่กรมศิลปากรอนุญาตให้นำมาลงตีพิมพ์เผยแพร่ได้ จะต้องส่งไปพิสูจน์อักษร โดยให้เจ้าหน้าที่กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ตรวจแก้ และเป็นผู้สั่งให้ตีพิมพ์ทั้งหมด

๖. กรมศิลปากรจะเขียนคำนำให้เป็นหลักฐานการอนุญาต ซึ่งผู้ขออนุญาตจะต้องตีพิมพ์ไว้เป็นเบื้องต้นของหนังสือ

๗. ห้ามตีพิมพ์ข้อความอื่น ๆ หรือบทความอื่น ๆ อันมิใช่ลิขสิทธิ์ของกรมศิลปากรเพิ่มเติมลงในหนังสือ ยกเว้นคำไว้อาลัยหรือข้อความที่ได้นำส่งให้ผู้อำนวยการกองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ พิจารณาตรวจอนุญาตแล้ว

๘. หน้าปกหนังสือพิมพ์แจกงานกุศล จะต้องพิมพ์ตราพระคเณศซึ่งเป็นตราประจำกรมศิลปากรลงไปด้วย

๙. หลังปกหนังสือที่จะพิมพ์แจกให้พิมพ์ตามที่กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์กำหนดให้

๒๓. การฝึกอบรมครูนาฏศิลป์ ดนตรี และอบรมศิลปะแก่บุคคลภายนอก

เพื่อเป็นการเผยแพร่และอนุรักษ์ไว้ซึ่งศิลปะการแสดงประจำชาติของไทย กรมศิลปากรได้เปิดการฝึกอบรมแก่บุคคลผู้สนใจทางด้านนาฏศิลป์ ดนตรี และศิลปะ ดังนี้

๑. อบรมศิลปะแก่บุคคลภายนอกในภาคฤดูร้อน (ที่วิทยาลัยช่างศิลป)

๒. อบรม อศร. ในภาคฤดูร้อนที่วิทยาลัยนาฏศิลป กรุงเทพ ฯ โดยคุรุสภาเป็นเจ้าของเรื่อง การฝึกอบรม ๑ ๑/๒ เดือน

๓. อบรมครูสอนนาฏศิลป์และดนตรี การฝึกอบรมนี้ให้ผู้เป็นเจ้าของโครงการเป็นผู้รับผิด ชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมด กรมศิลปากรจะเป็นผู้จัดส่งวิทยากรไปร่วมเท่านั้น

อนึ่ง หากมีผู้สนใจการฝึกอบรมที่กล่าวไว้ข้างต้น สามารถสอบถามรายละเอียดได้ที่ กองศิลปศึกษา กรมศิลปากร

๒๔. โครงการศิลปวัฒนธรรมสัญจร

กรมศิลปากรมีโครงการที่จะเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมทั่วราชอาณาจักรซึ่งเรียกว่า โครงการศิลปวัฒนธรรมสัญจร โครงการนี้นอกจากจะไปจัดแสดงการละเล่นต่าง ๆ เช่น โขน ละคร ดนตรี ฯลฯ แล้ว ยังมีการสาธิตที่มีคุณประโยชน์ทางด้านวิชาการอีกด้วย กรมศิลปากรจัดโครงการดังกล่าวนี้โดยใช้เงินงบประมาณของกรมศิลปากร และมีแผนการแสดงภาคละ ๓ จังหวัด โดยจะหมุนเวียนไปเรื่อย ๆ จนครบทุกจังหวัด

ในกรณีจังหวัดซึ่งไม่อยู่ในแผนของกรมศิลปากร มีความประสงค์จะให้กรมศิลปากรไปจัดแสดง จังหวัดจะต้องติดต่อไปยังกรมศิลปากร เพื่อทำการตกลงในรายละเอียดก่อน

๒๕. การเข้ารับบริการในหอสมุดแห่งชาติ

หอสมุดแห่งชาติจะอนุญาตให้บุคคลเข้ารับบริการในหอสมุดแห่งชาติ มี ๓ ประเภท คือ

๑. อนุญาตแก่ผู้มีบัตรอนุญาตเข้าหอสมุดแห่งชาติ

๒. อนุญาตแก่ผู้ขอเข้าชม

๓. อนุญาตแก่ผู้ต้องการอ่านหนังสือ หรือค้นคว้าเรื่องราวต่าง ๆ จากหนังสือโดยรีบด่วน

ผู้มีบัตรเข้ารับบริการในหอสมุดแห่งชาติ มีสิทธิ์อ่านและค้นคว้าหาความรู้จากหนังสือตามที่เจ้าหน้าที่จะเปิดเผยให้ตรวจค้นได้ สำหรับกรณีที่ผู้ยังไม่มีบัตรเข้ารับบริการในหอสมุดแห่งชาติ ถ้าต้องการอ่านหนังสือหรือค้นคว้าโดยรีบด่วน ให้ขออนุญาตเป็นคราว ๆ ไปจากเจ้าหน้าที่ประจำห้อง และแสดงหลักฐานอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น บัตรประจำตัว บัตรประจำตัวประชาชน หรือหนังสือรับรองจากผู้บังคับบัญชา เป็นต้น

ในกรณีที่ท่านมีความประสงค์จะให้เจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาตินำชม พร้อมทั้งขอรับคำอธิบายเกี่ยวกับกิจกรรมของหอสมุดแห่งชาติเป็นหมู่คณะ ต้องได้รับอนุญาตจากผู้อำนวยการกองหอสมุดแห่งชาติหรือผู้ได้รับมอบหมาย

ผู้มีความประสงค์จะทำบัตรอนุญาตเข้ารับบริการในหอสมุดแห่งชาติ ให้นำรูปถ่ายขนาด ๓ x ๔ เซนติเมตร หรือ ๑ นิ้ว จำนวน ๑ รูป มอบให้แก่เจ้าหน้าที่ออกบัตร พร้อมหลักฐานอย่างใดอย่างหนึ่งที่ทางหน่วยราชการอื่น ๆ ออกให้ เช่น บัตรประชาชน บัตรประจำตัวข้าราชการ นักศึกษา นักเรียน หรือหนังสือรับรองจากครูใหญ่ เป็นต้น

ก่อนจะเข้าใช้บริการหอสมุดแห่งชาติ ให้ผู้ใช้บริการนำสิ่งที่ติดตัวมา เช่น เอกสาร หนังสือหรือสิ่งอื่น ๆ ฝากไว้ ณ ห้องรับฝากของ ห้ามนำเข้าในหอสมุดแห่งชาติ นอกจากจะได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจเสียก่อน ห้ามนำหนังสือ เอกสาร หรือโสตทัศนวัสดุ ตลอดจนทรัพย์สินของทางราชการของหอสมุดแห่งชาติ ออกนอกหอสมุดแห่งชาติ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากผู้อำนวยการกองหอสมุดแห่งชาติ และหากผู้ใช้บริการมีความประสงค์ที่จะคัดลอก หรือจัดทำสำเนาเอกสารต่าง ๆ ก็ต้องติดต่อขออนุญาตจากผู้มีอำนาจเสียก่อน ผู้ใช้บริการหอสมุดแห่งชาติจะต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่ตนได้ก่อให้เกิดขึ้นแก่หอสมุดแห่งชาติ และถ้ามีความประพฤติไม่เหมาะสมอันก่อให้เกิดความรำคาญแก่ผู้อ่าน หรือไม่ปฏิบัติตามระเบียบ เจ้าหน้าที่มีอำนาจเชิญออกนอกหอสมุดแห่งชาติได้ และถ้าการกระทำนั้นเป็นการทำลายทรัพย์สินของหอสมุดแห่งชาติ เจ้าหน้าที่อาจดำเนินคดีตามกฎหมายอีกโสดหนึ่งด้วย

๒๖. การใช้ห้องค้นคว้า

หอสมุดแห่งชาติอนุญาตให้เฉพาะบุคคลต่อไปนี้เข้าใช้หนังสือในห้องค้นคว้า

๑. อาจารย์ในมหาวิทยาลัย วิทยาลัย และครู

๒. นิสิต นักศึกษา ในระดับปริญญาโท หรือชั้นปีที่ ๔

๓. ข้าราชการผู้มาทำการค้นคว้าเพื่อปฏิบัติราชการ

๔. เอกชน ที่มาทำการค้นคว้า วิจัย โดยมีใบรับรองของสภาวิจัยฯ หรือใบรับรองขององค์การต่าง ๆ

เวลาทำการ เช้าเปิดบริการ ๙.๓๐ - ๑๒.๐๐ น.

บ่ายเปิดบริการ ๑๓.๐๐ - ๑๙.๓๐ น.

สถานที่ ให้ใช้หนังสือที่อยู่ในห้องค้นคว้าภายในห้องค้นคว้าเท่านั้น สำหรับหนังสือในห้องสมุดพระมงกุฎเกล้าฯ ให้เจ้าหน้าที่นำหนังสือมาให้ใช้ในห้องค้นคว้า ๓๑๒

การติดต่อ ให้ติดต่อกับบรรณารักษ์ประจำห้องค้นคว้า

คำศัพท์ที่น่ารู้บางคำในพระราชบัญญัติ โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๕

๑. **โบราณสถาน** หมายความว่า อสังหาริมทรัพย์ ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้าง หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้น เป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี

๒. **โบราณวัตถุ** หมายความว่า สังหาริมทรัพย์ที่เป็นของโบราณ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งประดิษฐ์หรือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ หรือที่เป็นส่วนหนึ่งส่วนใดของโบราณสถาน ซากมนุษย์หรือซากสัตว์ ซึ่งโดยอายุ หรือโดยลักษณะแห่งการประดิษฐ์ หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของสังหาริมทรัพย์นั้น เป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี

๓. **ศิลปวัตถุ** หมายความว่า สิ่งที่ทำด้วยมือ และเป็นสิ่งที่นิยมกันว่ามีคุณค่าในทางศิลปะ

๔. **พนักงานเจ้าหน้าที่** หมายความว่า ผู้ซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการแต่งตั้งให้ปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ ประกอบด้วย อธิบดีกรมศิลปากร รองอธิบดีกรมศิลปากร เลขานุการกรมศิลปากร หัวหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ภัณฑารักษ์ นักโบราณคดี ศึกษาธิการเขต ศึกษาธิการจังหวัด ศึกษาธิการอำเภอ

บรรณานุกรม

กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา. **ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม ๓.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๙.

ประวัติพระอารามหลวงวัดจองคำ. เอกสารโรเนียวของวัด

วิวัฒน์ชัย บุญยภักดิ์. **คนไตในเมืองหมอก.** อนุสาร อสท. ปีที่ ๓๐ ฉบับที่ ๖ มกราคม ๒๕๓๓.

สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน. **ข้อมูลการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน.** เอกสารโรเนียว , ๒๕๓๕.

อธิวโรภิกขุ. **วัดก้ำก่อจังหวัดแม่ฮ่องสอน.** กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดจงเจริญการพิมพ์, ๒๕๓๕.

องค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน. **ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาค จังหวัดแม่ฮ่องสอน.** มปท., ๒๕๒๘.

หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก จันทบุรี